

Звіт подібності

метадані

Заголовок

Використання фольклору у вихованні молодших школярів

Автор

Науковий керівник / Експерт

Медвідь Я.Ю.**Радул О. С.**

підрозділ

кафедра дошкільної та початкової освіти

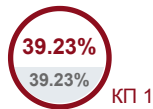
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

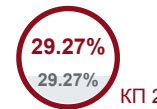
Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		11
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		463

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

17723

Кількість слів

134805

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-vikoristannya-ukra-nskogo-folkloru-na-urokah-muzichnogo-mistectva-149527.html	267	1.51 %
2	https://referat.vip/baseOfWork/id0134581_vikoristannya_narodoznavchogo_materialu_na_integro_vanih_urokah_u_pochatkoviy_shkoli	209	1.18 %
3	https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-vikoristannya-ukra-nskogo-folkloru-na-urokah-muzichnogo-mistectva-149527.html	199	1.12 %
4	https://referat.vip/baseOfWork/id0134581_vikoristannya_narodoznavchogo_materialu_na_integro_vanih_urokah_u_pochatkoviy_shkoli	134	0.76 %

5	https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-vikoristannya-ukra-nskogo-folkloru-na-urokah-muzichnogo-mistectva-149527.html	131	0.74 %
6	https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/01451367_0.html	130	0.73 %
7	https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/01451367_0.html	129	0.73 %
8	https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-vikoristannya-ukra-nskogo-folkloru-na-urokah-muzichnogo-mistectva-149527.html	124	0.70 %
9	https://referat.vip/baseOfWork/id0134581_vikoristannya_narodoznavchogo_materialu_na_integrovanih_urokah_u_pochatkoviy_shkoli	117	0.66 %
10	https://referat.vip/baseOfWork/id0134581_vikoristannya_narodoznavchogo_materialu_na_integrovanih_urokah_u_pochatkoviy_shkoli	112	0.63 %

з домашньої бази даних (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з програми обміну базами даних (3.69 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	Педагогічні науки 105 3/30/2024 Kherson State University (Kherson State University)	574 (24)	3.24 %
2	Поліщук О.В. Богдан З.П. Шуль Г.К..docx 9/7/2021 Publishing House "Helvetica" (Видавничий дім "Гельветика")	43 (1)	0.24 %
3	Бакалаврська робота Шимко К..docx 5/4/2020 Rivne State Humanities University (Рівненський державний гуманітарний університет)	19 (2)	0.11 %
4	YFCNU/2018m/educ/educ_2018_069.pdf 10/28/2019 Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University(CNU) (Deanery)	7 (1)	0.04 %
5	YFCNU/2016/educ/educ_2016_075.pdf 10/29/2019 Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University(CNU) (Deanery)	6 (1)	0.03 %
6	Формування музично-естетичної компетентності молодших школярів засобами української народної пісні 11/15/2021 Hlukhiv National Pedagogical University of Oleksandr Dovzhenko (Hlukhiv National Pedagogical University of Oleksandr Dovzhenko)	5 (1)	0.03 %

з Інтернету (35.54 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-vikoristannya-ukra-nskogo-folkloru-na-urokah-muzichnogo-mistectva-149527.html	1621 (24)	9.15 %
2	https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/01451367_0.html	1023 (37)	5.77 %
3	https://referat.vip/baseOfWork/id0134581_vikoristannya_narodoznavchogo_materialu_na_integrovanih_urokah_u_pochatkoviy_shkoli	985 (14)	5.56 %
4	http://znp.udpu.edu.ua/article/download/197250/197392	793 (22)	4.47 %

5	http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/11700/Dovhan_ped_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y	308 (10)	1.74 %
6	https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/770b16527a4e80e4f52ec53fbd3c6b01.docx	209 (7)	1.18 %
7	https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-vikoristannya-elementiv-narodoznavstva-na-urokah-u-pochatkovih-klasah-16451.html	167 (8)	0.94 %
8	http://repository.rshu.edu.ua/id/eprint/4085/1/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BA%D0%A1.%D0%9C..pdf	146 (4)	0.82 %
9	https://journal.kdpu.edu.ua/apd/article/download/6302/5766	142 (12)	0.80 %
10	https://lektsii.org/11-53392.html	83 (4)	0.47 %
11	https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6086/5/%D0%BF%D0%B5%D0%B4.%20%D0%B2%D0%B8%D0%BF.%20_compressed-113-123.pdf	71 (4)	0.40 %
12	http://kppo-rdgu.do.am/images/2/suchasnij_vchitel_pochatkovoji_shkoli_dosvid-poshu.pdf	69 (3)	0.39 %
13	https://revolution.allbest.ru/music/00458366_0.html	68 (4)	0.38 %
14	https://musikfolklor.blogspot.com/	60 (5)	0.34 %
15	https://smekni.com/a/177667-2/vikoristannya-narodoznavchogo-materalu-na-urokakh-ya-ukrana-v-pochatkovy-shkol-2/	48 (5)	0.27 %
16	https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/01109694_0.html	42 (3)	0.24 %
17	https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2021/02/PRIORITY-DIRECTIONS-OF-SCIENCE-AND-TECHNOLOGY-DEVELOPMENT-20-22.02.21.pdf	40 (2)	0.23 %
18	http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20(%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C).pdf?id=fab36700-b534-407c-929a-13e25c98bc42	39 (2)	0.22 %
19	https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00994036_0.html	35 (1)	0.20 %
20	https://www.slideshare.net/slideshow/4-klasukrayinskamovasavchenko20212/250565062	35 (2)	0.20 %
21	http://mij-kraj.com.ua/problemi-natsionalnogo-vihovannya-ta-gendernoji-politiki/ukrainskyi-ihrovyi-folklor-ta-ioho-vplyv-na-formuvannia-osobystosti-dytny	34 (1)	0.19 %
22	https://knowledge.allbest.ru/pedagogics/3c0a65635a3ac68a4c53a89521216d36_0.html	32 (3)	0.18 %
23	https://otherreferats.allbest.ru/moscow/00031280_1.html	27 (2)	0.15 %
24	http://library.ippro.com.ua/attachments/article/409/%D0%BD%D0%B0%D1%86-%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%20%D0%91%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%B9%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf	23 (1)	0.13 %
25	https://lectmania.ru/3x3ca1.html	21 (2)	0.12 %
26	http://ojs.kgpa.km.ua/index.php/peddiscourse/issue/download/14/PD%2010	19 (2)	0.11 %
27	https://revolution.allbest.ru/pedagogics/01028361_0.html	17 (1)	0.10 %
28	http://www.chnu.edu.ua/res/chnu.edu.ua/Pedagogichni.pdf	15 (1)	0.08 %
29	http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/11947/Rybachenko_mf_2020.pdf?sequence=1	15 (1)	0.08 %
30	http://194.44.152.155/elib/local/3563.pdf	13 (1)	0.07 %

31	http://brovary-school10.edukit.kiev.ua/Files/downloads/%D0%9B%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B5%20%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20-%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%204%20%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%83%20%D0%B0%D0%B2%D1%82.%20%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%20%D0%AF..pdf	12 (1)	0.07 %
32	https://huhra-n-y.at.ua/probl_pyt3.docx	12 (1)	0.07 %
33	https://folk100.blogspot.com/2012/04/folk-music.html	12 (1)	0.07 %
34	https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/Novuny/%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%202.%202014.pdf	11 (1)	0.06 %
35	http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/154384/%D0%BA%D0%B8%D1%80%D0%BF%D0%B0.pdf?sequence=1	11 (2)	0.06 %
36	https://telegra.ph/Vikoristannya-narodnogo-folkloru-u-zagalnoosv%D1%96tn%D1%96j-shkol%D1%96--Pedagogika-kursova-rabota-10-01	10 (1)	0.06 %
37	http://rzdyskvira.at.ua/MAN/robota_mirutenko.doc	9 (1)	0.05 %
38	http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/download/168955/168761	8 (1)	0.05 %
39	http://mij-kraj.com.ua/problemi-natsionalnogo-vihovannya-ta-genderoju-politiki/bukovynski-narodni-ihry-semantychnyi-ta-funktsionalnyi-aspekt	7 (1)	0.04 %
40	http://polutsi.at.ua/publ/konspekti_vikhovnikh_godin/konspekti_vikhovnikh_godin/godina_narodoz_navstva_ditjachi_zabavki/10-1-0-72	6 (1)	0.03 %

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-------	---------------------------------------

Медвідь Яни Юрїївни

ВИКОРИСТАННЯ ФОЛЬКЛОРУ У ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Керівник - Радул Ольга Сергїївна

(прізвище та ініціали)

Доктор педагогічних наук, професор

(науковий ступінь, вчене звання, посада)

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ФОЛЬКЛОРУ У ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

- Фольклор та його жанри

У зв'язку з демократизацією нашого суспільства, становленням України як незалежної держави та усвідомленням українцями своєї повноцінної національної ідентичності, постійно зростає інтерес до фольклорної спадщини нашого народу. Фольклор є невід'ємною частиною національної ідентичності, що відображає традиції, звичаї, світогляд і побут українці [66, с. 300].

Для багатьох народів, у тому числі й українців, фольклор завжди був чимось більшим, ніж просто народною традицією. Протягом століть, коли українці були позбавлені власної державності, народна культура відігравала ключову роль у збереженні національної ідентичності, мови та культури, саме фольклор об'єднував духовні сили всіх верств суспільства та залишався опорою національної ідентичності навіть у найважчі часи.

Термін «фольклор» (з англ. folklore - народна мудрість, народне знання) був вперше введений у науковий обіг англійським археологом Вільямом Джоном Томсом. Він опублікував статтю під назвою «Folk-lore» у щотижневнику «The Athenaeum» 22 серпня 1846 року. Як дослідник матеріальної культури, Томс прагнув підкреслити наявність тісного зв'язку між матеріальними пам'ятками та духовним життям народу, який охоплював звичаї, обряди, забобони, балади, прислів'я та інші прояви стародавньої культури [45].

У 1879 році Англійське фольклорне товариство офіційно закріпило поняття «фольклор» у двох значеннях: широкому і вузькому. У широкому значенні фольклор охоплював усю «неписану (усну) історію народу, особливо історію примітивних епох». У вузькому значенні він включав

«стародавні звичаї, обряди та церемонії минулих епох, що перетворилися на забобони і традиції нижчих класів цивілізованого суспільства» [9]. З того часу фольклористика як наука почала розвиватися, коло досліджуваних видів народної культури розширювалося і звужувалося, а сам термін «фольклор» трактувався по-різному.

За тлумачним словом, фольклор - це колективна усна творчість народу, яка передається з покоління в покоління. Він охоплює різні жанри, включаючи казки, легенди, пісні, прислів'я, приказки, загадки, епічні твори, міфи та інші види народного мистецтва. Фольклор відображає життєві досвіди, вірування, моральні цінності та світогляд народу, створюючи культурну спадщину [69, с. 445].

За Р. Вотерменом, фольклор **охоплює різні види оповідань, прислів'їв, висловлювань, заклинань, пісень та інших формул**, що використовують усну мову як основний засіб вираження. Це - мистецтво, що відображає глибину і різноманітність народної культури, передаючи знання, традиції та цінності через покоління. [2, с. 17].

В «Антології української народної творчості» **фольклор визначається як художнє відображення дійсності у словесно-музично-хореографічних і драматичних формах колективної народної творчості**, яке є відображенням світоглядних, етичних та естетичних поглядів народу, які нерозривно **пов'язані з його життям і побутом**. Таким чином, фольклор є своєрідним дзеркалом, що відображає культурний і соціальний стан суспільства на різних етапах його розвитку [33, с. 5].

Словник-довідник «Знаки української етнокультури» додає, що фольклор є первинно усною народною художньою творчістю. До **основних фольклорних жанрів відносяться прислів'я, приказки, пісні, казки, думи**, балади, перекази, анекдоти, загадки, скоромовки та коломийки. Ці жанри утворюють багатий і різноманітний корпус текстів, що передаються від покоління до покоління, зберігаючи при цьому характерні риси мови, стилю та змісту[32].

Фольклор також є предметом вивчення сучасної етнографії. У цьому контексті термін «фольклоризм» застосовується для опису різноманітних явищ, що мають спільну рису - «існування традиційних елементів народного мистецтва, обрядів і фольклору в сучасних нетрадиційних (модернізованих) побутових, обрядових і естетичних контекстах», а це свідчить про те, що фольклор не є статичним явищем, а постійно еволюціонує, адаптуючись до нових умов, при цьому зберігаючи свою автентичність і культурну значущість [31, с. 222].

З терміном «фольклор» вживається і термін «народна творчість», що включає в себе **всю творчу діяльність народу: поезію, музику, театр, танець, архітектуру, художнє та декоративно-прикладне мистецтво - все, що** відображає повсякденне життя і є відображенням ідей, ідеалів і прагнень народу.

Для того, щоб розрізнити матеріальну і духовну творчість народу, які тісно пов'язані, але не тотожні, часто вживають **терміни «усна словесність», «народна словесність», «усна народна творчість» і « усна народна творчість»**. **Термін «усна народнопоетична творчість»** має більш вузьке значення, ніж загальний термін «фольклор». Він здебільшого стосується творів, що передаються усно і мають поетичний характер, таких як народні пісні, балади, казки, легенди, прислів'я та приказки. Ця творчість включає літературні форми, створені народом і збережені через покоління завдяки усній традиції.

Фольклор, у свою чергу, охоплює не лише усну народнопоетичну творчість, а й інші елементи народної культури, зокрема звичаї, обряди, танці, ремесла, народні вірування, музику та багато іншого. Таким чином, усна народнопоетична творчість є лише складовою частиною ширшого поняття фольклору.

Усна народнопоетична творчість - це художньо-словесне мистецтво, що відображає життя народу у всьому його розмаїтті. Вона зберігає і передає знання про навколишній світ, природу, стародавню культуру та вірування, а також відображає внутрішній світ народу, його думки, уявлення, почуття та фантазію. Усна народна творчість українського народу, формуючись протягом століть разом із розвитком мови, накопичила багатівіковий досвід, знання та історичну пам'ять, відтворюючи в своїх творах епізоди минулого і культурні традиції, які є основою національної ідентичності[42, с. 17-18].

Цілісна картина українського фольклору почала формуватися після виходу у світ збірок Михайла Максимовича та творчості фольклористів Миколи Костомарова та Павла Чубинського, Якова Головацького та Філарета Колесси. Саме ці дослідники заклали підвалини для системного вивчення та збереження українського народного мистецтва, яке згодом відіграло ключову роль у формуванні національної ідентичності та культурної впевненості в собі українців.

Сучасні фольклористи, такі як Микола Грицай, Стефанія Гриця та Іван Ляшенко, а також Андрій Іваницький, продовжують традиції своїх попередників. Вони активно працюють над розвитком науки народної творчості та намагаються відродити та інтегрувати забуту фольклорну спадщину в сучасне життя.

На думку С. Я. Гриця, фольклор, як одна з найдавніших форм людської творчості, відображає весь культурний досвід людини, включаючи створення знарядь праці, будівель, одягу, предметів прикладного та художнього мистецтва, а також духовної культури - мови, поезії, музики, хореографії тощо[18, с. 38]. Науковець наголошує, що фольклор - це не лише культурна спадщина, а й жива частина сучасного культурного простору. Вони вважають, що фольклор відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності, збереженні культурної спадщини та освіті молоді.

Однією з найбільш ефективних сучасних наукових концепцій у вивченні фольклору є його функціональна диференціація. Вона полягає в поділі всього фольклору на два основних види: автентичний і вторинний. Автентичний фольклор - це традиційне усне творіння, яке збереглося в первісному вигляді і передавалося з покоління в покоління. Вона включає в себе пісні, казки, легенди та інші жанри, які мають давнє походження і є частиною народної культурної спадщини.

Вторинний фольклор, з іншого боку, базується на автентичному, але пристосовується до сучасних умов та інтегрується в нові контексти та форми. Він може включати в себе елементи сучасної популярної культури, переробляючи традиційні сюжети і мотиви, зберігаючи при цьому зв'язок з першоджерелами [18, с. 40].

Між автентичним і вторинним фольклором існує опосередкований зв'язок, який можна назвати «професійною реконструкцією фольклору», а його темами є освітні та експериментальні фольклорні ансамблі, художні майстерні з відновлення творів народного мистецтва, сценічні реконструкції автентичного фольклору, включаючи пісні, обряди та інші жанри. Ці групи та майстерні працюють над збереженням та відтворенням традиційних форм фольклору, адаптуючи їх до сучасних умов та потреб, зберігаючи при цьому їхню автентичність та культурну цінність.

Термін «фольклор» пов'язаний з безліччю інших термінів, таких як традиції, звичаї, ритуали та церемонії. Звичаї та обряди мають національний або етнічний характер, відображаючи унікальність кожної культури. Вони є невід'ємною частиною спадщини та культурної самобутності народу. Як зазначав Геродот, якби всім народам світу була надана можливість вибирати найкраще з усіх звичаїв і звичаїв, то кожен народ вибрав би свій власний[39].

Український народ - один із тих народів Європи, чий обряди вирізняються давниною та багатством. Багатство української обрядовості найкраще проявляється в обрядовому фольклорі, який включає в себе пісні, бажання, віщування, та промовляння, що супроводжують різні ритуальні дії. Ці

елементи є важливим аспектом вербальної або вербальної частини церемоній, передаючи культурні цінності, вірування і традиції з покоління в покоління. Обрядовий фольклор відіграє важливу роль у збереженні та передачі національної ідентичності, оскільки відображає історичну спадщину та культурну самобутність українського народу [39, с. 56].

Кожен народ має унікальні фольклорні традиції, адже фольклор є відображенням національної ідентичності. У ній зберігаються духовні особливості народу, його національний характер, праця, побут і світогляд. [19, с. 9]. Однак це не виключає наявності загальних рис, які притаманні усній народній творчості в цілому. Фольклор завжди був збірним явищем, адже люди століттями складали поетичні твори та передавали їх з покоління в покоління. Імена авторів не були записані, а твори «розчинилися» в колективній творчості. Колективність проявляється у фольклорі і в тому, що кожен виконавець, в залежності від потреби або власної творчої ідеї, може змінювати твір. З колективністю тісно пов'язана така характеристика, як мінливість. Ці ознаки можуть певною мірою перетинатися, але багато вчених виділяють їх як окремі ознаки. [19, с.4]. Варіанти можуть відрізнятися ступенем збереження початкової форми, змісту, складу слова і художньої форми. Саме завдяки своєму колективному характеру та мінливості фольклор зберігає свою актуальність та здатність пристосовуватися до сучасних умов, забезпечуючи спадкоємність культурної традиції.

Однією з важливих особливостей фольклорних творів є їх традиційність. Фольклор, заснований на досвіді попередніх поколінь, існує в певних традиціях, які кристалізувалися протягом століть на певній території. Однак це не означає, що існують чіткі межі, за якими фольклор втрачає свою сутність. Народний досвід постійно накопичується, і так само, як наші предки передавали його нинішньому поколінню, нинішнє покоління намагається передати свій досвід майбутнім поколінням. Поряд з новітніми досягненнями науки і техніки продовжується фольклорна традиція. Наприклад, сучасна обжинкова пісня « Ми діждались та йнажнемо жита » є живим свідченням того, як сучасні елементи можуть поєднуватися в давні традиційні форми. Це демонструє життєздатність фольклору, його здатність адаптуватися і передаватися з покоління в покоління, зберігаючи при цьому свою автентичність і актуальність для людей». [37, с. 261 - 262].

У українському народознавстві традиційно виділяють три фольклорні жанри (роди):

1. епос;
2. лірика;
3. драма.

Кожен із цих жанрів має свої особливості, функції та значення у культурному житті українців.

Рис.1.1. Жанри фольклору [42, с. 74-75].

Епос, як один із найдавніших жанрів українського фольклору, відображає героїчні події та історичні вчинки, важливі для колективної пам'яті людей. До епічних творів належать билини, думи, історичні пісні. Билини, хоч і менш поширені в українському фольклорі порівняно з російським, все ж має своє місце, особливо в західноукраїнському регіоні. У них описані героїчні вчинки та легендарні герої, які борються з ворогами, захищають рідну землю та відстоюють справедливість. Думи, в свою чергу, є особливою формою епосу, яка притаманна саме українському народу. Це лірично - епічні твори, які виконуються кобзарями або лірниками під супровід бандури або ліри. Дума часто розповідає про історичні події, в тому числі про боротьбу козаків проти турецько - татарських загарбників, героїчні походи і трагедії окремих персонажів. Епос також включає історичні пісні, які відображають конкретні історичні події та постаті, такі як битви, повстання та діяльність важливих полководців та отаманів.

Лірика - це один жанр українського фольклору, який відображає емоційні переживання, почуття та настрої людей. Ліричні твори поділяються на різні піджанри: пісні, колядки, щедрівки, веснянки, купальські пісні, жнивварські та інші обрядові пісні. Найбільшу групу ліричних пісень складається з пісень, які висвітлюють різні аспекти життя: кохання, сімейні стосунки, соціальні проблеми, природу, роботу та дозвілля. Колядки та щедрівки - це твори для зимових обрядів і використовуються на Різдво та Новий рік, вони мають магічне значення для благополуччя, здоров'я та врожаю. У піснях Веснянки та купальські пісні проводяться весняні та літні обряди, пов'язані з пробудженням природи, початком польових робіт, святом Івана Купала та іншими народними святами. Під час збору врожаю співають пісні про врожай, їх називають жнивварськими піснями, в них висловлюється радість від урожаю та вдячність.

Драма, як третій жанр українського фольклору, представлена переважно народними іграми, обрядовими виставами та вертепами. Народні ігри включають в себе різноманітні конкурси, танці, ігрові ситуації, які носять розважальний і навчальний характер. Обрядові дійства поєднують у собі елементи театральних вистав та обрядів, що виконуються під час національних свят, весіль, похоронів та інших важливих подій у житті громади. Вертепи - це унікальна форма народного театру, яка зародилася у XVII столітті. Вони поєднують релігійні сюжети з народними, виконуються в спеціальних дерев'яних вертепах, є невід'ємною складовою святкування Різдва в Україні [44, с.257-260].

Український фольклор, представлений епосом, лірикою та драмою, є цінним джерелом для розуміння світогляду, цінностей та минулого українського народу. Кожен із цих жанрів є унікальним у житті громади, сприяючи збереженню культурної спадщини та передаючи знання та досвід з покоління в покоління. Епічні твори зберігають пам'ять про героїчні події та видатних діячів минулого, формуючи національну самосвідомість та гордість за історію. Ліричні твори відображають внутрішній світ людини, її почуття та емоції, об'єднуючи виконавців та слухачів. Драматичні твори, такі як обрядові дійства та вертепи, сприяють інтеграції особистості в соціокультурне середовище, виховують морально-етичні цінності, підтримують естетичний розвиток.

Важливою характерною рисою українського фольклору є його тісний зв'язок з природою та життєвим циклом людини. Багато обрядових пісень та дійств пов'язані зі зміною пір року, сільськогосподарськими роботами, святковими обрядами, які відображають органічний зв'язок духовного та матеріального в житті українців. Таке поєднання можна спостерігати у веснянок, що символізують пробудження природи після зими; в піснях і купальських піснях та обрядах, які відзначають день літнього сонцестояння і пік життєвих сил природи; в жнивних піснях, які співають хвалу врожаю і дякують землі за її щедрість [42].

Важливу роль у збереженні та передачі українського фольклору відіграють носії традиційної культури - народні співаки, кобзарі, лірники, виконавці обрядових дійств та ігор. Їхня діяльність сприяла збереженню культурної пам'яті, популяризації традиційних та передачі їх майбутнім поколінням. У сучасному світі важливого значення набуває праця фольклористів, етнографів, музикантів та інших дослідників, які досліджують, документують та популяризують український фольклор та сприяють його збереженню та адаптації в умовах глобалізації.

Таким чином, фольклорна спадщина відіграє вирішальну роль у збереженні національної ідентичності та культурної самобутності народу. Український фольклор, особливо три його основні жанри - епос, лірика та драма, є невід'ємною складовою культурної спадщини українського народу та відображає багатство духовного світу українців, їх цінностей, вірування та історичного досвіду. Завдяки зусиллям носіїв традиційної культури та сучасних дослідників український фольклор продовжує жити, розвиватися та надихати нові покоління, зберігаючи зв'язок із минулим та відкриваючи нові горизонти культурного розвитку.

Український фольклор не лише відіграє роль збереження історичної пам'яті та культурної спадщини, а й сприяє формуванню національної

гідності та почуття єдності українців. Ця спадщина є джерелом натхнення для літератури, музики, театру та образотворчого мистецтва, дозволяючи українській культурі зберігати свою автентичність у багатогранному глобальному просторі.

- Дидактично-виховна цінність українського фольклору

Однією з основних дидактичних вимог у педагогічному процесі Нової української школи є аксіологія, яка включає орієнтацію на цінності, що сприяють задоволенню основних потреб учнів з урахуванням національної культури та сучасних соціально - історичних реалій. Для досягнення цієї мети академік О.Савченко застосувала фольклор у педагогічному процесі початкової школи, включивши фольклорні матеріали до підручників літературного читання. Ці твори мають важливе значення для особистісного розвитку дітей молодшого шкільного віку, оскільки сприяють їх морально-етичному вихованню, естетичному розвитку та пізнавальному збагаченню. Вони допомагають дітям засвоїти ключові цінності, формувати національну ідентичність та розвивати творчі здібності.

Наприклад, у підручнику для 2 класу загальноосвітньої середньої школи « **Українська мова та читання** » в розділі « **Читаємо і пізнаємо таємниці рідної мови** » є збірники **колискових, дитячих закличок, лічилок, мірилок, загадок, скоромовок, в'язку народних прислів'їв та українських казок « Кіт і пес » [55, с. 20-29]. Читаючи або вивчаючи напам'ять ці фольклорні твори, молодші школярі долучаються до основ духовної культури свого народу, збагачують активний словниковий запас, насолоджуються милозвучністю рідної мови та усвідомлюють особливості її словотворення. Цьому сприяють поставлені автором завдання, такі як: «поміркуйте, що означають слова», «назви слів, близьких за значенням», «знайди слова, які протилежні за значенням», які допомагають дітям краще зрозуміти зміст фольклорних творів та їх значення.**

Для ознайомлення учнів з жанровими особливостями творів у підручнику вміщено **текстові пояснення**, зрозумілі учням другого класу. Наприклад: «Коліскові пісеньки, або колісанки які є перлиною української мови» - в цих піснях материнська ласка, любов, світ добра і краси" [55, с. 20].

Важливе **місце в освітньому процесі педагога відводять роботі з таким значущим пластом рідної культури, як прислів'я та приказки**. Прислів'я - це короткі, влучні вислови, що виражають народну мудрість, життєві спостереження та повчання. Вони є стислими формулами, які передають важливі істини, моральні настанови та практичні поради, накопичені поколіннями. Завдяки своїй лаконічності та образності, прислів'я легко запам'ятовуються та використовуються в повсякденному мовленні для підкріплення думок або аргументів. Наприклад:

1. «Без труда нема плода».
2. «Як дбаєш, так і маєш».
3. «Не все те золото, що блищить».
4. «У страху великі очі».
5. «Ліпше пізно, ніж ніколи».

Приказки - це короткі виразні вислови, які відображають народну мудрість і життєвий досвід. Вони часто мають гумористичний або іронічний характер і використовуються для передачі певних думок, спостережень або повчань у стислому і яскравому вигляді. Приказки, на відміну від прислів'їв, зазвичай не містять завершеної думки або настанови, а скоріше слугують для підкреслення певної ситуації або характеристики. Наприклад:

1. «Як горохом об стіну» - коли хтось не слухає або не реагує на слова.
2. «Не все те золото, що блищить» - про те, що зовнішній вигляд може бути оманливим.
3. «Вовк в овечій шкурі» - про людину, яка приховує свої справжні наміри під доброзичливим виглядом.
4. «Вода камінь точить» - про те, що наполегливість і постійність приносять результати [8].

Надзвичайно цікавими для другокласників є також казки, поміщені у розділі з промовистою назвою «В кожній казці є урок, мов у квіточці медок», серед яких: українські народні казки «Вовк та собака», «Цап та баран», а також болгарська народна казка «Виноградар і змія» та польська народна казка «Оседець і камбала» [55, с. 39-46]. Робота над цими творами спрямована на утвердження у свідомості учнів таких загальнолюдських цінностей, як свобода, дружба, вдячність, відповідальність, працьовитість, наполегливість та скромність. У 3-4 класах діти насолоджуються читанням кількох видів українських народних казок - героїчної, чарівної та побутової. Серед них: « Кирило Кожум'яка », « Вечірник, полуночник і світанок » [56, с. 42-52], «Заяче сало», а також хорватська народна казка «Дев'ять братів-сіроманців» [57, с. 29-36]. Працюючи над цими творами, здобувачі освіти початкової ланки **засвоюють уроки життєвої мудрості, переконуючись, що перемога завжди залишається за героями, які є по-справжньому добрими, щирими, мужніми, правдивими та кмітливими, а також вміють самовіддано любити та справжньо дружити.**

Методичні прийоми, застосовані в підручниках, стимулюють читацький інтерес школярів і розвивають їхню творчу уяву, наприклад, читання з передбаченням або рекомендації відвідати **сайт «Українська казка» [56, с. 51]. Відомо, що казки добре сприймаються дітьми, і тому мають на них величезний вплив. Тому вивчення казок дозволяє педагогу відкрити дітям дивовижний світ фантазії та творчості, а також сприяє їхньому всебічному розвитку. Казки відіграють ключову роль у розвитку уяви дітей, формуванні їхнього емоційного інтелекту, закладенні моральних цінностей та удосконаленні мовних навичок. Вони також виступають ефективним засобом для формування позитивного ставлення до читання та навчання загалом. Через сюжетну лінію казок діти мають можливість навчитися розрізняти добро і зло, розвивати співчуття та отримувати розуміння інших культур і традицій. Під час роботи над казкою педагог спрямовує рефлексію дітей до формулювання висновків про те, що «добро винагороджується тим, хто дотримується моральних законів - «не вбий», «шануй батька і матір», «не обманюй», «не заздри», а за порушення настає відповідальність.**

Засвоєні моральні знання в молодшому шкільному віці є основою для подальшого розвитку моральної свідомості, моральних принципів і переконань, оскільки допомагають учням повсякчасно здійснювати морально доцільний вибір у різних навчальних і життєвих ситуаціях і сприяють усвідомленню понять «добро» - «зло», адже молодший шкільний вік характеризується активним формуванням світогляду, розвитком емоційно-вольової та пізнавальної сфер, збагаченням досвіду спілкування. У цей період закладаються навички соціальної взаємодії з розширеним колом спілкування, що виходить за межі близького сімейно-родинного і навчального середовища дитини і стає фундаментом для формування гуманістичного світогляду. Художній твір, в якому розкриваються благородні людські почуття і думки, дозволяє підвести дитину до оцінки й осмислення власних якостей і вчинків, до засвоєння і закріплення знань і моральних норм шляхом заглиблення дитини в суть явища, включення в атмосферу співпереживання, емоційної оцінки добра і зла.

У цьому контексті доцільно звернути увагу на наукову аргументацію **доктора психологічних наук, академіка І. Беха, висловлену у праці «Виховання особистості».** Він зазначає, **що молодші школярі легше розуміють вчинки та їхні мотиви в інших людей, ніж свої власні. Тому виділення мотиву вчинку, пояснення його сутності та правильності в різних типових ситуаціях є особливим завданням дорослих.**

Навчаючись бачити добре у вчинках інших, дитина поступово навчиться розуміти і усвідомлювати мотив, який спонукав до доброї справи як іншого, так і її саму [5, с. 138].

Навчаючись за підручниками, складеними О. Савченко, молодші школярі знайомляться з жанрами **народної байки та притчі**. **Твори, такі, як «Жаба боязкіша від зайця» та «Без труда нема плода»** [57, с. 37 - 38], дозволяють педагогам допомогти дітям сформулювати важливі узагальнення **про цінність життя та необхідність наполегливої праці, на що акцентовано увагу в заголовку притчі «Без труда нема плода»**. **Значний виховний вплив на учнів мають твори**, які розкривають семантику української національної символіки та духовності. Серед них можна виділити **легенди «Походження назви Переяслав»** [56, с.53], **«Хліб і золото»**, а також українську народну пісню **«Стоїть явір над водою»** [57, с. 39 - 41], що яскраво передають особливості української ментальності, багатогранний і самобутній внутрішній світ наших **предків**. Ці твори **пробуджують патріотичні почуття та сприяють формуванню національної свідомості та самосвідомості дітей**. Для того, щоб діти усвідомили важливість таких понять, як «сім'я», «родина», «рідня», «рід» і «народ», які, як зазначено у підручнику, **мають велике значення для кожного українця**, оскільки вони символізують **наше коріння та зв'язок поколінь у просторі й часі, у розділі «Щоб у серці жила Батьківщина...»** включено **українську народну пісню «Роде наш красний»** [55, с. 51]. Варто підкреслити, що **героїчний епос українського народу надає дітям приклад істинного патріотизму**. **Легендарні козаки є втіленням моральних цінностей українського народу**, таких як безкорисливість, мужність, справедливість, **почуття власної гідності та працьовитість**. **Ефективним засобом формування естетичних почуттів у учнів є твори, в яких народ оспівує природу**. Вивчення пісень **«Ой весна, весна» та «Вийди, вийди, сонечко»** [55, с. 110 - 111], що супроводжується танцювальними та ігровими рухами, **мотивує дітей жити та творити за законами краси**. Дітям особливо цікаві **твори, що містять елементи давніх язичницьких вірувань, оскільки вони** показують, як наші предки сприймали себе частиною природи, зливалися з нею та одухотворяли її. У підручнику для 3 класу **учні читають народну пісню «Три товариші», в якій Сонце, Місяць і Дощик розповідають про те, як по-різному їх вітають люди, тварини та рослини** [56, с. 52]. **Вивчаючи засівальну пісню** [56, с. 77], **діти знайомляться зі звичаями свого народу, проникаються ідеями гуманізму та оптимістичного світосприйняття**. **Колядки та щедрівки викликають у них почуття радості та бадьорості, надихаючи на втілення в життя того, про що вони співають, і таким чином сприяють духовному відновленню**.

У підручнику для третього класу представлено збірку **українських народних прислів'їв, які підкреслюють важливість праці, навчання та доброзичливого спілкування для людини**. **Важливо звернути увагу учнів на** структуру прислів'їв та інтонацію, з якою їх слід читати. Серед рекомендованих завдань особливо корисним є наступне: підібрати для кожної групи прислів'їв узагальнюючу назву та, вивчивши їх напам'ять, старатися вживати у власному мовленні [56, с. 56]. Засвоєні таким чином висловлювання слугують своєрідною школою народного життя та національного мислення, виступаючи важливою складовою української етнософії.

Завдання дослідницького характеру на основі прислів'їв виявляються цікавими та пізнавальними для учнів, адже сприяють розвитку їхніх аналітичних і творчих здібностей. Наприклад, учням пропонується знайти **у збірках прислів'я, що відображають ставлення людей до знань, природи та інших людей**; пригадати **випадок із життя, який ілюструє одне з прислів'їв**, і обговорити його; **роздивитися малюнки з ілюстрованою збірки прислів'їв «Навчання і труд поряд ідуть» (художник Олександр Кошель)**, а потім висловити свою думку щодо зображення **цих мудрих висловів та створити власні ілюстрації до тих самих або інших прислів'їв**; вивчити **напам'ять кілька прислів'їв і застосовувати їх у своєму мовленні** [57, с. 44]. **На сторінках підручника учні також** знайомляться з дотепними гумористичними творами - народними усмішками, такими як **«Швачка» та «Син та мати»** [57, с. 45], які, як зазначено в книзі, були зібрані видатним українським письменником і педагогом, автором словника української мови, Борисом Грінченком. Ми повністю **погоджуємося з думкою Ю. Руденка, який стверджує: «Фольклорні твори рясніють мудро життєвою порадою, доброзичливими настановами, дотепними жартами, довірливою посмішкою, крилатими виразами, створюючи в учнів психологічний комфорт, радість пізнання та примножуючи енергію життя»** [53, с. 132].

В українській національній системі виховання відгадуванню загадок приділяється особлива увага, оскільки це сприяє розвитку у дітей інтуїції, кмітливості та критичного мислення. Вважаємо, що **загадки, як і інші жанри усної народної творчості, мають органічно інтегруватися в структуру кожного уроку в початковій школі, використовуватися на різних етапах і для різних навчальних предметів**. Вони можуть застосовуватися у вигляді ігрової форми **«Загадай - я відгадаю»**, що допомагає уникнути розумового перевантаження учнів, зняти психоемоційну напругу та створити позитивне емоційне тло **навчання. Усвідомлюючи освітню цінність загадок, укладачі підручників широко** включають їх у навчальні матеріали. Наприклад, О. Савченко вдало ілюструє **літературознавче поняття «загадка» для третьокласників за допомогою низки загадок про небо, землю, природні явища, а також про рослини і тварин**.

З наведеного вище видно, що **методичний апарат підручників з мовно-літературної галузі включає завдання не лише репродуктивного, а й творчого характеру, які одночасно** поєднують теоретичні та практичні **аспекти знань**. Ці завдання **спонукають дітей розмірковувати про позитивні та негативні сторони життя людей, про природу та суть загальнолюдських і національних цінностей, а також про особливості їх відображення в усній народній творчості**. Додержання до багатих джерел народної мудрості на уроках літературного читання у початковій школі значною мірою **сприяє майстерне використанню вчителем різноманітних педагогічних технологій**, такі як ігрові, інтерактивні, дослідницькі, проблемне та розвивальне **навчання. Як переконає практичний досвід багатьох вчителів, діти із задоволенням виконують різноманітні завдання творчого характеру: створюють ілюстрації до улюблених казок, інсценізують твори, виконують казковий «вінегрет», завдання із застосуванням технологій сторітеллінгу, вправи «Передбачення», «Змінена ситуація», «Аргументоване есе», «Асоціативний куш», «Мікрофон», «Запитання – автору», «Розповідь від імені персонажа», складають загадки, сенкан тощо. Доцільними вважаємо доступні для дітей молодшого шкільного віку дослідницькі завдання, пов'язані зі збором перлин усної народної творчості. Таким чином учні дізнаються від людей похилого віку багато цікавого про минуле рідного народу, пізнають таємниці природи, засвоюють важливі трудові навички у дідусів та бабусь, які також долучають їх до витоків народної поезії, удосконалюють знання рідної мови. А доброта, любов, чуйність та увага старших до дітей є збереженням **духовного зв'язку між поколіннями і важливим життєвим прикладом для молодшого покоління виявляти свої найкращі якості у ставленні до інших людей****

Також активне використання народних байок та притч у навчанні допомагає учням формулювати важливі узагальнення **про цінність життя та необхідність наполегливої праці**. Легенди, народні пісні та твори, що розкривають семантику української національної символіки **та духовності, пробуджують патріотичні почуття та сприяють формуванню національної свідомості**. Прислів'я та приказки є важливим засобом виховання, оскільки вони передають життєвий досвід народу, **навчають доброго, застерігають від лихого та дурного**. Вони виступають своєрідним кодексом моральної поведінки, який рекомендує або відкидає певні вчинки, і за ними стоїть авторитет покоління.

У підручниках для початкової школи фольклорні твори представлені в широкому спектрі жанрів, що дозволяє дітям не лише знайомитися з багатством української народної творчості, але й засвоювати загальнолюдські цінності. Всі фольклорні твори рясніють мудрими життєвими

порадами, доброзичливими настановами, дотепними жартами та крилатими виразами, створюючи у дітей психологічний комфорт і радість пізнання. Вони спонукають дітей до духовного відновлення, формують у них позитивні життєві настанови та допомагають усвідомити важливість культурної спадщини.

Отже, **аналіз змістового наповнення підручників для початкових класів** свідчить про те, що учні ознайомлюються з різними жанрами усної народної творчості не лише українського, але й інших народів світу. Це сприяє розвитку пізнавального потенціалу дітей та формуванню світоглядних позицій школярів. Фольклорні образи, ідеї та символи, відображаючи українську ментальність, пробуджують національну свідомість та виховують у дітей історичну відповідальність за долю батьківщини.

1.3. Фольклор як засіб виховання молодших школярів

Фольклор є потужним засобом виховання молодших школярів, що порушує формування моральних цінностей, естетичного смаку і розвитку мислення. Завдяки простоті, образності та доступності фольклорних творів діти можуть краще зрозуміти основні поняття добра і зла, дружби, справедливості та інших важливих аспектів.

Згідно з положеннями «Концепції національного виховання», основним принципом є народність виховання, а це означає, що освітній процес повинен бути глибоко вкорінений у національній культурі та традиціях, сприяти збереженню та примноженню культурної спадщини. Формування національної свідомості, виховання патріотизму та моральних цінностей повинні стати пріоритетними завданнями для всіх освітніх закладів. У сучасному світі, де швидко змінюються технології та соціальні умови, надзвичайно важливо зберігати і передавати молодому поколінню ті духовні й культурні цінності, які формують націю і в цьому випадку Національна освіта має сприяти гармонійному розвитку особистості, здатної критично мислити, брати відповідальність за свої дії та робити внесок у розвиток суспільства [46].

Найкращий час для виховання дітей - це дошкільний і молодший шкільний вік. «Те, що втрачено в дитинстві, ніколи не можна надолужити в роки юності, і тим паче, в зрілому віці. Це правило стосується всіх сфер духовного життя дитини» [60, с. 168]. Будь-яке, навіть найширше охоплення **всєбічного виховання в старших класах не може компенсувати того, що було втрачено в більш ранньому віці.**

Одним із ключових шляхів духовного відродження України є інтеграція українського літературно-музичного фольклору в освітній процес, зокрема залучення школярів до його вивчення. В останні роки спостерігається зростаючий інтерес до народної творчості, що знайшло своє відображення у впровадженні нового навчального предмету - народознавства, а також у створенні спеціалізованих фольклорних класів у школах України. Втім, знання та розуміння історії України та її народної творчості повинні бути пріоритетом не лише для учнів фольклорних класів, але й для всіх громадян України, оскільки це є моральним обов'язком кожної культурної особистості.

Поняття «дитячий фольклор» увійшло до наукового дискурсу відносно недавно, але це не свідчить про новизну самого явища. Навпаки, фольклорні тексти, що належать до дитячого фольклору, мають глибокі історичні корені. **Дитячий фольклор - це сукупність зразків усної народної творчості, яка** включає як класичні, так і сучасні форми та функціонує в **дитячому середовищі або виконується спеціально для дітей** [24, с. 2].

Виховання молодших школярів за допомогою фольклору має виняткове значення, оскільки у перлинах народної мудрості, таких як казки, легенди, скоромовки, загадки, прислів'я та приказки, лічилки, забавлянки, промовки та народні ігри, закладено великий потенціал для всєбічного розвитку особистості, сприяючи формуванню патріотизму, національної свідомості, культури мови, а також духовного, морального, художньо-етичного, правового, трудового, фізичного та екологічного виховання. Фольклорні твори не лише збагачують дитячу свідомість, але й сприяють формуванню глибоких понять про добро, справедливість і милосердя, що є основою морального розвитку дитини. В.О.Сухомлинський, **підкреслюючи важливість фольклору у вихованні, розвитку і становленні особистості**, зазначав, що казка, гра і фантазія є невід'ємною частиною духовного життя молодших школярів, яка **пробуджує у душі кожного з них добрі почуття, розпалює вогник дитячої думки і творчості**, тим самим сприяючи гармонійному розвитку та збагаченню їхнього внутрішнього світу. [63, 171].

У формуванні цілісної, самодостатньої, інтелектуально та духовно розвиненої особистості О. Савченко **вбачала найголовніший сенс виховання**, а саме: «Виховання повинно мати на меті виховання людини з широким розумінням своїх громадських обов'язків, незалежним, високорозвиненим розумом, братерським почуттям до всіх людей, людини, здатної до праці, такої людини, яка ніде, ні за яких обставин не загине морально і фізично і зможе втілити у життя свою незалежну думку» [55].

В. Сухомлинський у своїх численних роботах аналізував народні методи виховання та їх впровадження в освітню і сімейну практику, наголошуючи на глибокому впливі таких традицій на формування особистості. Відомі педагоги, зокрема **Г. Ващенко, Г. Волков, Я. Коменський, І. Огієнко, С. Русова та К. Ушинський**, підкреслювали значення виховання дітей з урахуванням принципів природної відповідності, культурної якості та народності, вбачаючи в цьому основний шлях до ефективного.

К. Ушинський наголошував, що мета виховання тісно пов'язана з культурою рідного народу, оскільки виховні системи, створені народом і засновані на його засадах, володіють унікальною виховною силою, яка відсутня у системах, що базуються на абстрактних або запозичених ідеях. Він підкреслював, що «**основа виховання і мета його, а значить, і головний його напрям різні в кожного народу і визначаються народним характером**», тому «**не можна запозичити чужого характеру і тієї системи, в якій виявляється характер**», що робить виховання, засноване на національних традиціях, незамінним у формуванні гармонійно розвиненої особистості. [65, с. 66].

Дослідники усної народної творчості, такі як В. Гнатюк, О. Потебня, І. Березовський і П. Чубинський, класифікують дитячий фольклор на три категорії: [68, с. 10].

1. Пісні **види фольклору, створені дорослими спеціально для дітей**: - Колискові пісні

- Забавлянки - Небилиці - Скоромовки

2. **Твори, що поступово перейшли до дітей із фольклору дорослих**: - Казки про тварин - Обрядові пісні - Загадки - Прислів'я та приказки

3. **Власне дитячий фольклор**:

- Ігрові пісні - Лічилки

- Дразнилки

- Мирилки

Найперші уявлення про світ дитина отримує саме з колискових пісень, які відзначаються багатством тематичної та сюжетної різноманітності, яскравістю образів і глибиною думок, що дозволяє їм охоплювати широке коло аспектів пізнання, починаючи від самих близьких для дитини тем, таких як її власний образ і образ матері, і до зображення тварин, птахів та найближчих людей. Колискові пісні, які виконуються для маленької дитини, представляють собою не просто набір поетичних текстів, що сприяють першому знайомству з навколишнім світом, а й

справжню школу виховання, де дитина отримує свої перші уявлення про моральні та етичні цінності, взаємини між людьми та соціальні норми, що є надзвичайно важливими для її подальшого розвитку.

На думку більшості педагогів, висока агресивність сучасних дітей, яка все частіше спостерігається в різних соціальних середовищах, багато в чому зумовлена тим, що у їхньому ранньому дитинстві батьки не співали їм колискових пісень, що призвело до занедбання цього безцінного культурного та виховного надбання нашого народу, яке відіграє ключову роль у формуванні гармонійної та соціально адаптованої особистості. Саме колискові пісні та потішки, завдяки своїй поетичній природі і мелодійності, створюють для дитини перші естетичні враження, формуючи її світосприйняття та надаючи їй емоційний комфорт, що відзначено в дослідженнях: « **Коліскові пісні позначені високим поетичним світосприйняттям і мелодійністю звучання. Вони покликані приголубити, заспокоїти, приспати дитину**» [26, с. 37].

Велике **значення для виховання бережливого ставлення до домашніх тварин мав специфічний жанр дитячої поезії** - лачканки, які є піснями-примовками, що **діти співали під час першого вигону худоби на пасовище. Виховні мотиви** цих пісень полягали у кількох аспектах: по-перше, вони наголошували на практичному значенні худоби в житті дитини, акцентуючи увагу на тому, що тварини дають молоко і сир, **по-друге, в образній формі зображували турботу про домашніх тварин**, виражаючи любов і пам'ять про них, і, нарешті, висловлювали побажання, щоб тварини відповідали дітям взаємною любов'ю та вдячністю за їхню турботу.

Весняні пісні супроводжувалися різноманітними обрядовими театралізованими дійствами, які були невід'ємною частиною культурного життя східнослов'янських народів. Свято закликання весни, яке відзначалося виконанням веснянок (відомих у Галичині як гаївки або ягілки), мало життєствердні звичаї, що мали значний виховний вплив на молодь. Поряд із виконанням веснянок, у ці дні проводилися обрядові ігри, такі як «Воротар», «Король», «Кривий танець», «Мак» та «Перепілки», що сприяли вихованню та соціалізації дітей і молоді.

Улітку прадавнє свято Купала, яке об'єднувало старих і малих на леваді, було особливо популярним. **Купальські пісні, тісно пов'язані з обрядами, що приурочені до літнього повороту Сонця, розквіту природи та буяння зелені**, підкреслювали єдність людини з природою та сприяли передачі культурних і духовних цінностей від покоління до покоління: « **Купальські пісні були поєднані з обрядами, приуроченими до літнього повороту Сонця, розквіту природи, буяння зелені**» [16, с. 417].

Творчий геній народу яскраво виявляється у численних прозових жанрах усної народної творчості, що є невід'ємною складовою культурної спадщини, здатною не лише розважати та збагачувати естетичний досвід слухачів, але й виконувати важливу пізнавальну та інформаційну функції, формуючи гуманістичні принципи та моральні цінності. Прислів'я та приказки, які належать до малих форм фольклору, є короткими та влучними висловами, що у художній формі відображають різноманітні життєві явища, узагальнюючи багатовіковий досвід народу та створюючи своєрідний кодекс моральної поведінки, який рекомендує чи відкидає, схвалює або засуджує, застерігає або навчає, спираючись на авторитет поколінь. Тому прислів'я та приказки слугують джерелом мудрості та моральних настанов, де кожен може знайти пораду, підтримку або осуд.

Найважливіше **місце серед багатства усної народної творчості займає казка, яка в доступній для дитини формі розкриває національні та загальнолюдські цінності, що історично склалися в культурі народу. Казки відображають проблеми боротьби добра зі злом, правди з кривдою, справедливості** з підлістю і підступністю, допомагаючи дітям усвідомлювати важливість моральних принципів. Казкові ситуації слугують засобом для розкриття життєвих суперечностей і конфліктів, вказуючи **на глибокі протиріччя соціального життя** та сприяючи критичному осмисленню явищ **соціальної дійсності**.

До різновидів дитячого фольклору також належать народні ігри, які є не просто забавами, а й веселими школами життя. У народних іграх закладена мудрість народу, що не лише розвиває фантазію, кмітливість і спритність, але й навчає справедливості та чесності. Народна гра сприяє вихованню дружніх і товариських стосунків, адже **кожному в житті потрібен друг, товариш**. Гра приносить **радість і бадьорість у життя дітей**, роблячи їхнє дитинство яскравішим **та змістовнішим** [70, 123].

Народна пісня є одним із найпоширеніших жанрів музичного мистецтва. Світ пісенної культури українського народу безмежний - це справжня скарбниця духовності, що зачіпає почуття, розум і серце. Українська пісня відображає **світогляд народу, його морально-етичні та естетичні цінності, педагогічний геній і багатовіковий досвід виховання молодих поколінь у дусі високої духовності та моралі**. Тому українська народна пісня повинна стати основним матеріалом для використання **на уроках музичного мистецтва в загальноосвітніх школах**.

Щоб по-**справжньому пізнати свій рідний народ, необхідно вивчати його історію, мову, культуру. І не тільки ту культуру**, яку створили талановиті архітектори, художники, музиканти, актори, письменники, вчені, **але й ту, яка впродовж багатьох століть формувалася в народному середовищі, передавалася від покоління до покоління, безперервно розвивалася і водночас зберігала певні стійкі риси, що утверджувалися, поширювалися і ставали традиційними**.

У праці «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський розповідає про той добродійний вплив, який мало виконання **українських народних пісень на його вихованців. Рідна пісня, формуючи поетичне бачення навколишнього світу, допомогла виховати в дітей естетичне ставлення до природи, тонкість сприйняття, емоційну чуйність**. Крім того, пісня розкрила перед дітьми рідне слово як величезне **духовне багатство українського народу** [63].

Молодший шкільний вік є тим сенситивним періодом, **коли діти особливо сприйнятливі до педагогічного впливу. Їх художній смак** лише починає формуватися, **і якщо з раннього віку дитина слухає і виконує народні пісні, її слух поступово засвоює мелодичні й ритмічні особливості** цих пісень. Народні мелодії запам'ятовуються, стають звичними і близькими для дітей, що сприяє глибокому засвоєнню культурної спадщини [24, с. 2].

Отже, фольклорні твори, завдяки своєму інтерактивному змісту та змістовному багатству, близькі дітям молодшого шкільного віку, що робить їх незамінним інструментом у навчально-виховному процесі. Вони не лише мають інтерес інтересам, віковим та психологічним особливостям дітей, але сприяють вихованню в них найкращих громадянських рис. Творче та послідовне використання фольклору в початковій школі сприяє розвитку естетичних почуттів і смаку дітей, формує високі моральні якості, а також оновлює та зміцнює їхню духовність. Фольклор є місцем засобом всебічного розвитку молодших школярів, оскільки він не лише збагачує їхній внутрішній світ, але й сприяє гармонійному становленню особистості, об'єднуючи культурні цінності та традиції у повсюдне життя дітей, тим самим зміцнюючи їхні моральні та духовні осі.

Висновки до першого розділу

У першій частині розглядалися теоретичні засади використання фольклору як важливого інструменту у вихованні молодшого шкільного віку.

Також розглянуто термін «фольклор» та проаналізовано жанри фольклору та його дидактичну та освітню цінність. Проаналізовано фольклор як засіб виховання молодших школярів.

Фольклор, як частина національної культури, збагачує емоційний, моральний та естетичний світ дитини, сприяє формуванню позитивних ціннісних орієнтацій, патріотичних почуттів та національної самосвідомості. У дослідженні наголошується на важливості використання

фольклору для розвитку духовності молодших школярів, оскільки це сприяє засвоєнню культурної спадщини, привертає увагу до історії та традицій рідної країни. Фольклорні твори - казки, прислів'я, пісні, легенди - збагачують досвід дітей, розвивають їхню уяву та мовленнєві навички, а також передають емоційне переживання національних цінностей.

Аналіз матеріалів загальноосвітньої середньої школи підтвердив, що використання фольклору в освітньому процесі сприяє формуванню національної самосвідомості дітей, підвищує їх інтерес до історії та традицій власної нації, розвиває уяву, мовні та комунікативні навички. Фольклор допомагає вчителям створювати емоційно насичене середовище, яке сприяє глибокому привласненню морально-етичних цінностей. Таким чином, фольклор є унікальним освітньо-виховним засобом, здатним впливати на емоційно-психологічний стан дітей та формувати почуття гідності за свою націю та рідну культуру. Фольклор є не тільки засобом ознайомлення з культурною спадщиною, а й важливим інструментом у вихованні дітей молодшого шкільного віку, який здатний забезпечити гармонійний розвиток і збагачення їх внутрішнього світу. Використання фольклору в освітній діяльності є ефективним підходом до формування духовно збагаченої і культурно свідомої особистості молодшого школяра.

РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ ФОЛЬКЛОРУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

2.1. Використання фольклору на уроках

Включення фольклору в навчальний процес початкових класів є важливою складовою інтегративного підходу до освіти, що сприяє гармонійному розвитку учнів через поєднання культурних, мовних та музичних елементів у навчанні. Використання народних творів у навчальному процесі дозволяє створювати міждисциплінарні зв'язки, підвищуючи ефективність навчання та збагачуючи освітній процес. Фольклорні матеріали роблять уроки більш живими, цікавими та значущими для дітей, допомагаючи їм краще засвоювати навчальний матеріал та розвивати різні компетентності.

Залучення фольклору до навчання сприяє формуванню у молодших школярів національної ідентичності та поваги до культурних традицій свого народу, а також розширює їхні знання про багатство та різноманіття української культури. Завдяки використанню фольклорних матеріалів учні не тільки опановують математику, мову, літературу та музику, але й долучаються до духовної спадщини свого народу, що є важливим аспектом їхнього всебічного розвитку та виховання. [17,43,41].

Фольклор, що охоплює традиційні звичаї, уявлення, пісні, казки та інші твори **народної творчості, завжди відіграв важливу роль у формуванні культурної ідентичності народу.** У сучасному освітньому процесі, зокрема **на уроках української мови, використання фольклору є надзвичайно важливим для реалізації культурологічного аспекту** навчання. Цей аспект **полягає у вивченні та розумінні культурних цінностей, традицій і історії нації через призму мови.** У Державному стандарті **базової та повної середньої освіти вказано, що метою освітньої галузі «Мова і література» є «розвиток творчої особистості, формування гуманістичного світогляду, національної свідомості, високих моральних принципів, активної громадянської позиції, мовленнєвої і читацької культури, комунікативних та літературних компетенцій, естетичних смаків та ціннісних орієнтацій»** [23].

Вивчення фольклору як засобу практичної реалізації культурних аспектів вивчення української мови є особливо актуальним у сучасних умовах. Народна мудрість і знання, які складають фольклор, є **важливою частиною національної культури. Фольклористика давно стала невід'ємною частиною дитячого читання, збагачуючи дитячу літературу і залучаючи учнів середньої школи до витоків народної культури.** Український фольклор, як історична основа художньої культури, має глибокі корені, відображає **вічні духовні цінності народу і зберігає найкращі риси його духовності** [23].
Науково-педагогічну основу цього досвіду становлять праці Г. Ковальчук, яка досліджувала етнокультурні аспекти практичного навчання української мови та літератури. Видатні мовознавці, такі як Ф.І. Буслаєв, Б.Д. Грінченко, І. Огієнко, О. Потєбня, С. Русова, І.І. Срезневський і К.Д. Ушинський, вважали, що відродження української національної культури має ґрунтуватися на кількох ключових принципах: освіта рідною мовою, дотримання природоподібного підходу, збереження національної культурної спадщини, етнічне виховання та освіта, засновані на вивченні культурного надбання народу. У школах необхідно організувати вивчення традицій і народних промислів, а також розвиток декоративно-прикладного мистецтва в рідному краї. Науковці підкреслювали, що національне виховання - це система засобів, форм і методів виховної діяльності, яка базується на реалізації принципів національного виховання і спрямована на формування гармонійної та розвиненої особистості, здатної до засвоєння світоглядних, морально-етичних, естетичних і психоетнографічних особливостей конкретного етносу як підґрунтя для визнання загальнолюдських цінностей.

Фольклор як культурний ресурс відіграє ключову роль у формуванні культурної ідентичності народу. Це поняття **охоплює широкий спектр традиційних творів народної творчості, таких як казки, пісні, легенди, обряди, приказки** тощо. Фольклор є вираженням **колективного духу та мудрості народу, що відображає його спосіб мислення, світогляд, цінності та традиції.** У культурному контексті **значення фольклору** полягає у збереженні та передачі культурних цінностей, традицій та ідентичності. Він становить невід'ємну частину **культурного капіталу суспільства, сприяючи збереженню історичного досвіду, формуванню національної свідомості та самосвідомості. Фольклор передається з покоління в покоління через усні та письмові традиції, а також через ритуали та обряди, що забезпечує його живучість та актуальність у сучасному світі.** О. Семенов відзначає, що знайомство з народними традиціями, фольклорними жанрами та національною літературою **в сучасній національній школі формує в учнів уявлення про шлях духовно-культурного розвитку свого народу, особливості його ментальності та самобутність української культури** [58].

Фольклор є невід'ємною частиною **національної культури, яка в концентрованій формі подає народну філософію, етику та естетику, створюючи унікальний національний образ світу** [58].

На уроках української мови фольклор не лише передає мовні знання, а й виступає **потужним інструментом для розвитку мовленнєвих навичок, культурологічного освітлення та формування національної свідомості.** Для ефективного використання **фольклору в навчанні мови** важливо вивчити різноманітні підходи та **методики, які сприяють його інтеграції у навчальний процес.** Один підхід полягає у використанні фольклорних матеріалів для розширення словникового запасу та вивчення граматичних структур мови. На уроках **можуть застосовуватися методи читання та аналізу текстів народних казок, пісень, прислів'їв та приказок для вивчення нових слів, виразів та граматичних конструкцій** [4, с.31]. Інший підхід передбачає використання фольклору для розвитку мовленнєвих навичок **та комунікативної компетенції, включаючи проведення дискусій, рольових ігор або театралізованих постанов на основі народних оповідань або казок. Ці методи сприяють активній участі учнів у навчальному процесі, розвивають їхні навички висловлювання думок та ідей українською мовою. Третій підхід полягає у використанні фольклору для культурологічного освітлення та формування національної свідомості. Вивчення народних обрядів, традицій, обрядових пісень та інших аспектів фольклору допомагає учням краще зрозуміти**

історію, культуру та менталітет українського народу. Ці підходи до використання фольклору на уроках української мови спрямовані на стимулювання інтересу до мови та культури, активізацію навчального процесу та розвиток комплексного сприйняття мови як частини національної культурної спадщини.

З давніх-давен фольклорні твори були невіддільною частиною дитячого читання та мови, збагачуючи дитячу літературу і слугуючи матеріалом для залучення учнів середньої школи до витоків народної культури. **Витокі українського фольклору як історичної основи мистецтва і культури сягають углиб віків, відображаючи вічні духовні цінності народу та зберігаючи найкращі риси його духовності. Фольклор є ефективним засобом упровадження культурних аспектів у викладання української мови.**

Важливу роль у розвитку дітей відіграють малі форми фольклорних жанрів. Жанр - це вид творів у галузі певного мистецтва, який характеризується специфічними сюжетними та стилістичними ознаками [4, с. 556]. Їх сучасна наука визначає як продуктивні когнітивно-семантичні категорії, без засвоєння яких неможливе формування мовленнєвої компетенції дитини. До них відносяться: прислів'я, приказки, загадки, коліскові пісні, народні пісеньки, утішки, пестушки.

Приказки (примовки) - це короткі, часто віршовані звернення до тварин, птахів або комах, що імітують їхні голоси. Прислів'я, завдяки своїй особливій структурі, інтонаційній насиченості та використанню специфічних мовних засобів виразності, таких як порівняння та епітети, відображають ставлення народу до різних предметів чи явищ. Художні образи, що містяться в прислів'ях та приказках, віддзеркалюють життєвий досвід у всій його різноманітності та суперечливості. Ці жанри є найбільш стабільною частиною загальнонародної мови, в яких відсутні прикраси, а думка передається лише найнеобхіднішими та ретельно відібраними словами. Використання прислів'їв та приказок у мовленні сприяє формуванню вмінь лаконічно і виразно висловлювати свої думки та почуття, інтонаційно забарвлюючи їх, а також образно описувати предмети та надавати їм характеристики [12, с. 99].

Коліскові пісні збагачують лексичний запас дітей, оскільки містять широкий спектр **відомостей про навколишній світ, образи, предмети та явища, які близькі дитячому розумінню й** приваблюють своєю зовнішністю, **наприклад, «заїнько», «кошеня». Граматична різноманітність коліскових сприяє засвоєнню** граматичної структури мови. Використання у піснях слів («коток», «котик», «кота») допомагає дітям зрозуміти **однокореневі слова та способи їх утворення. До того ж, позитивні емоції, викликані колісковою, роблять це засвоєння ефективним і стійким. Особлива інтонаційна організація (мелодійне виділення голосних звуків, повільний темп), наявність повторюваних фонем, звукосполучень та звуконаслідування сприяє формуванню фонематичного сприйняття, запам'ятовуванню слів та їх форм, словосполучень, засвоєнню лексичної сторони мовлення. Використовуючи** народні пісеньки, утішки та пестушки в роботі з дітьми, можна також навчати їх однокореневим словам та способам **їх утворення. Наприклад, у потішках про зайчика однокореневими словами будуть: зайчатко - зайчик, сіренький - сірий. [12, с. 100].**

Прислів'я, приказки, пісеньки, скоромовки та загадки є незамінними матеріалами для вправ на розвиток дикції у дітей. Завдяки своїй лаконічності, глибині й ритмічності, ці форми допомагають дітям навчитися чіткій вимові слів, освоювати художню фонетику та вправляти мовний апарат у гнучкості та рухливості. Це сприяє формуванню інтонаційної виразності мовлення, що разом із дикцією є показником певного рівня **культури мовлення. У процесі народних ігор-забав, де простежується монологічне та діалогічне мовлення через постановку запитань та відповідей, що супроводжуються імітаційними рухами, одночасно з мовленням розвивається й дрібна моторика, готуючи руку дитини до письма. [30].**

Загадки - це жанр усної народної творчості, в якому в стислій та образній формі відображаються найбільш яскраві й характерні ознаки предметів чи явищ [1, с. 102]. Розгадування загадок розвиває здатність до аналізу та узагальнення, формує вміння самостійно робити висновки, чітко виділяти найбільш характерні ознаки предметів або явищ, а також яскраво й лаконічно передавати їх образи, розвиваючи у дітей «поетичний погляд на дійсність». Відгадування та вигадання загадок впливає на різні аспекти мовленнєвого розвитку дошкільників. Використання метафоричних образів, таких як прийом уособлення, багатозначність слова, визначення, епітети, порівняння та особлива ритмічна організація, сприяє **образності дитячих висловлювань. Збагачення лексичного запасу відбувається завдяки багатозначності слів у загадках, що допомагає помітити їх вторинні значення та формує уявлення про переносне значення слова. Вони також допомагають засвоїти звуковий та граматичний лад рідної мови, зосереджуючи увагу на мовній формі та її аналізі, що підтверджується дослідженнями Ф. Сохіна [30].** Використання різних засобів художньої виразності для створення метафоричних образів у загадках сприяє формуванню образності мовлення дітей початкової школи, надаючи йому українського колориту [67, с. 157].

Таким чином, кожна з **малих форм фольклорних жанрів, таких як коліскові, прислів'я, приказки, ігри-забави та казки,** має великий потенціал для розвитку мовлення **учнів початкових класів. Використання цих жанрів у роботі з дітьми створює сприятливе підґрунтя для розвитку мовного чуття, розуміння емоційних відтінків мови, формує вміння користуватися різними засобами відтворення та передачі мовленнєвої інформації,** а також вміння обирати потрібні слова. Це поступово дозволяє опанувати **образною системою мовлення. Особлива цінність фольклорних творів полягає в тому, що вони сприяють мовленнєвому розвитку дітей, надаючи можливість через гру словами та звуками виявити специфіку рідної мови, її співучість, виразність та образність. Загалом, доступність та короткотривалість малих фольклорних жанрів насичує процес розвитку мовлення позитивними емоціями, робить його цікавим і привабливим, що позитивно впливає на ефективність освітнього процесу в умовах навчального закладу [4].**

Уроки української мови з використанням фольклорних матеріалів можуть бути надзвичайно різноманітними, сприяючи глибшому та цікавішому засвоєнню мови та культурних цінностей. Наприклад, використання фольклору **може стимулювати творчий підхід до вивчення мови,** де учні створюють **власні історії на основі народних казок або виконують рольові ігри. Це сприяє розвитку мовленнєвих навичок та вміння працювати в команді. Фольклорні тексти часто містять** багатий мовний матеріал, що дозволяє учням **поглибити розуміння мовних структур. Аналіз українських народних пісень, наприклад, допомагає учням зрозуміти вживання різних граматичних форм та лексичних одиниць у реальних комунікативних ситуаціях.**

Захоплюючість та магічність фольклору стимулюють **інтерес та мотивацію учнів до вивчення мови. Наприклад, розповіді про світ тварин або козацькі оповідання можуть бути цікавими матеріалами для вивчення лексики та граматики.** Використання фольклорних матеріалів **на уроках української мови не лише розширює культурний контекст, а й сприяє розвитку мовних навичок, підвищує мотивацію до вивчення мови** та робить навчальний процес більш привабливим та ефективним.

Отже, використання фольклору у навчальний процес сприяє комплексному розвитку учнів, розширюючи їхні знання про національну культуру, допомагаючи формувати мовленнєві навички та підвищуючи мотивацію до навчання. Цей підхід дозволяє не лише ефективно засвоювати навчальний матеріал, але й розвивати творче мислення, комунікативні вміння та загальну культурну обізнаність, що є важливим аспектом виховання гармонійно розвинутої особистості.

Застосування фольклору у вивченні української мови є надзвичайно важливим, адже українські казки, легенди, прислів'я та приказки містять безліч образних і яскравих слів, що сприяють збагаченню словникового запасу дітей. Читання та аналіз фольклорних творів розвивають

здатність виразно передавати думки та почуття, використовуючи різноманітні мовні засоби.

Фольклорні тексти часто мають логічну структуру, що допомагає дітям розвивати навички логічного мислення та аналізу. Українські казки та легенди часто містять фантастичні сюжети та неочікувані обороти подій, що сприяє розвитку творчого мислення у дітей. Вивчення фольклорних текстів сприяє формуванню мовленнєвої культури, тобто умінню правильно, грамотно та ввічливо виражати свої думки та почуття. [11, с. 57]. Фольклорні тексти відіграють важливу роль у розвитку мовленнєвих навичок у дітей, сприяючи їхньому мовному та культурному розвитку. Вивчення українського фольклору може значно сприяти розвитку міжособистісних вмінь у дітей. Зокрема, фольклорні тексти, такі як казки та легенди, часто містять персонажів, які переживають різні емоції та долі. Вивчення таких історій допомагає дітям сприймати та розуміти почуття інших, розвиваючи в них емпатію [11, с. 57].

Багато українських народних обрядів та традицій базуються на співпраці та взаємодії між людьми. Вивчення таких аспектів фольклору сприяє розвитку вмінь співпрацювати та взаємодіяти з іншими. Фольклор відображає різноманіття культур, традицій та поглядів, що сприяє розвитку вміння розуміти та приймати інших людей, їхні уявлення та переконання.

Багато фольклорних історій містять ситуації конфлікту та їхнього вирішення. Вивчення таких історій може допомогти дітям розвивати навички конструктивного вирішення конфліктів та пошуку компромісів. [48, с. 73].

Завдяки фольклору діти навчаються сприймати світ у всій його багатоманітності, що сприяє гармонійному розвитку їхньої особистості та підготовці до життя у соціумі. [62, с. 147]. Таким чином, фольклор є цінним інструментом у навчанні української мови, оскільки він не лише збагачує словниковий запас, але й сприяє розвитку багатьох важливих навичок, таких як логічне та творче мислення, виразне мовлення та загальна мовленнєва культура. Використання фольклору в освітньому процесі робить навчання більш цікавим та ефективним, допомагаючи учням краще засвоювати мову та розуміти багатство української культурної спадщини. [11].

Отже, український фольклор є чудовим джерелом натхнення для розвитку творчості у дітей, сприяючи формуванню їхньої індивідуальності та заохочуючи до вираження власних уявлень і ідей. Вивчення українського фольклору та його використання в навчанні й вихованні молодших школярів має великий потенціал у розвитку різних аспектів їхньої особистості. Залучення фольклорних матеріалів є ефективним засобом для всебічного розвитку учнів, сприяючи вихованню відповідальних, творчих і морально свідомих громадян України.

На важливість застосування засобів народної культури у вихованні дітей, зокрема фольклору, народних пісень і танців, наголошували такі видатні педагоги як **Г. Ващенко, О. Духнович, А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші. Ідеї цих класиків педагогіки знаходять своє відображення в дослідженнях сучасних учених, серед яких А. Богуш, Л. Граціанська, К. Крутій, Н. Лисенко, Л. Плетеницька та інші.**

Науковці А. Богуш і Н. Лисенко підкреслюють, що ознайомлення дітей зі способами лічби, вимірювання та математичним письмом має відбуватися у зв'язку з історією їхнього народу. Вивчивши праці математиків, істориків та етнографів, які досліджували розвиток математичних знань українського народу, вони визначили важливі аспекти ознайомлення дітей з народною математикою як складовою народознавства в закладах освіти.

Це включає ознайомлення дітей зі своєрідними народними методами лічби та вимірювання, такими як вимірювання довжини за допомогою частин людського тіла (лікоть, палець, п'ядь, вершок, долоня, рука, аршин, сажень), вимірювання відстані кроками та переходами (поки чутно вола, за добу, за місяць, від сходу до сходу), об'єму рідких (кварта, гранець, відро) та сипучих (пуд, фунт, пучка) речовин, площі за кількістю висіяного зерна чи часу обробки землі однією людиною тощо. Таким чином, використання фольклору та інших елементів народної культури у навчально-виховному процесі сприяє не лише розширенню кругозору дітей, але й глибшому розумінню ними культурної спадщини свого народу [8].

Л. Плетеницька, авторка програми «Бабусина математика», наголошує на важливості ознайомлення дітей з основами народної математики вже з дошкільного віку. Вона вважає, що знання традиційних способів лічби та обчислення, ознайомлення зі старовинними математичними письменами та одиницями вимірювання сприятиме розвитку математичних здібностей у дітей.

Науковиця пропонує використовувати народний календар для вивчення часу та простору, обстежувати народні вироби, що містять геометричні фігури, а також читати казки та приказки, які допоможуть дітям зрозуміти народні одиниці міри та особливості вимірювання. Вона переконана, що поетапне ознайомлення з математичними поняттями стане міцною основою для подальшого навчання у школі та сприятиме загальному інтелектуальному розвитку дітей [50].

Застосування усної народної творчості з математичним змістом допомагає дітям засвоювати числа, їх послідовність та величину. Лічилки, загадки, прислів'я, приказки та казки стимулюють розвиток таких логічних операцій мислення, як аналіз, синтез, абстрагування, класифікація, узагальнення та порівняння. У фольклорі відображені уявлення народу про довкілля в його взаємозв'язках і взаємозалежностях, які можуть бути виражені через кількісні показники, такі як об'єм, вага, площа, відстань, довжина тощо, а також положення у просторі та часі. Фольклор не потребує створення спеціальних умов або форм роботи, оскільки його можна успішно використовувати в ігровій, образотворчій, рухливій та інших видах дитячої діяльності [3].

Серед малих фольклорних жанрів, що містять математичні уявлення народу, особливу увагу слід приділити лічилкам. Більшість з них має логічний числовий звукоряд, відзначається чітким ритмом та врівноваженою формою. Це сприяє оволодінню дітьми, починаючи з середнього дошкільного віку, уявленнями про множину та число, засвоєнню натурального ряду чисел та порядку в ряді величин, а також активізує у їхньому мовленні слова-числівники.

Наприклад: «Раз, два, три, чотири, козі дзвоника вчепили. Коза бігає, кричить, просить дзвоник відчепить»

Інші задачі логіко-математичного розвитку вирішуються за допомогою загадок. Вони активізують мислення дітей, розвивають кмітливість та спостережливість. У їхньому змісті з гумором ставляться певні задачі, вирішення яких може бути пов'язане з необхідністю здійснення певних арифметичних дій. Використання загадок допомагає розвивати у дітей спостережливість, вміння аналізувати явища природного довкілля («Довгі вуха, куций хвіст, невеликий сам на зріст. На городі побував, нам капустку попсував. Довгі ноги - скік та скік. Ми погнались, він утік»), вивчати предметний світ («Дерев'яне полінце - шість дірочок має, весело співає»), пізнавати людину («У двох матерів по п'ять синів - і всі на одне ім'я»), зосереджуватися на матеріалі, що розглядається. Вони є універсальним засобом, що є актуальним як під час занять, так і на прогулянці під час спостережень, праці, а також у процесі ігрової діяльності дітей. Близькими за змістом до загадок є прислів'я, які образно і чітко передають життєвий досвід від покоління до покоління. Хоча вони не вимагають розв'язання конкретного завдання, розуміння їхнього змісту потребує роздумів. Використання прислів'їв сприяє активізації таких операцій мислення, як аналіз і синтез, абстрагування та узагальнення, що є одним із завдань роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Прислів'я допомагають розвивати вміння аргументувати свою відповідь, стимулюють розвиток допитливості як важливої пізнавальної якості.

Зміст багатьох прислів'їв включає знання про числові поняття («Мудрому і два слова досить, а дурному й копа не допоможе»), форму

(«Чудний бублик: кругом об'їси, а всередині нема нічого»), величину («У страху очі великі»), простір («Як небесна височина, так і морська глибина») та час («Ранок вечора мудріший»). Ці прислів'я не лише збагачують мовленнєвий досвід дітей, але й сприяють розвитку їхнього логічного та критичного мислення.

Активізації математичного словника дітей сприяє використання примовок та приказок. На відміну від прислів'їв, вони позбавлені описовості та моралі, певних висновків, можуть бути незвичайними та трохи безглуздими. Проте у гумористичній і доступній дітям дошкільного віку формі дозволяють закріпити у них уявлення про число («Балакала, говорила - сім мішків гречаного Данила»), простір («Бедрику, бедрику, скажи мені правдоньку, куди буде дощик: чи сюди, чи туди?», «Летів горобець через безверхий хлівець та вгору пурх!») та час («Скривився, як середа на п'ятницю», «Не попередить четвер середі»).

Ще один з малих фольклорних жанрів - скоромовка. Її звичай використовують для того, щоб навчити дітей швидко і чітко вимовляти текст, повторюючи певну фразу чи невеликий віршований текст. Використання скоромовок, які містять слова-числівники, у роботі з дітьми молодшого шкільного віку сприятиме засвоєнню ними математичної лексики та формуванню орієнтації в кількісних відношеннях між предметами та явищами. Наприклад: «Хитру сороку піймати морока, а на сорок сорок - сорок морок», «Дрова рубали два дворовуби» [34].

Регулятором дитячих стосунків для вирішення конфліктної ситуації чи примирення після сварки може виступати мирилка. Цей малий фольклорний жанр також пов'язаний із ритмічним промовлянням римованого тексту, який може супроводжуватися певною руховою активністю дітей. Крім цього, зміст деяких мирилок допомагає школярам розширити математичні знання, оволодіти операціями зіставлення та порівняння множин за кількістю. Наприклад, справедливо розподіляти щось між друзями: «Равлику-Павлику, вистав ніжки та ріжки. Тобі два - мені два, поділилось обидва», «Дві подружечки зажурились, дві подружечки посварились. Тобі яблучко, мені грушечка - не сварімося, моя душечка. Тобі яблучко, мені зернятко - не сварімося, моє серденько» [34].

Опанування школярами знань про час та одиниці його виміру тісно пов'язане з ознайомленням із народним календарем, який включає ще один важливий фольклорний жанр - прикмети. Ці прикмети містять знання людства, засновані на багаторічних спостереженнях за природними явищами та подіями довкілля. Багато народних прикмет розкривають особливості часових і просторових відношень у природі, тому їх можна ефективно використовувати для закріплення знань дітей про дні тижня, наприклад, «У понеділок роботи не починай і в дорогу не вирушай». Вони також сприяють засвоєнню послідовності місяців та пір року, з якими пов'язані сезонні зміни, як-от «Грім у вересні - на теплу і тривалу осінь». За допомогою народного календаря визначається час настання свят, що завжди викликають підвищений інтерес у дітей. Різноманітні народні свята зимового (Різдвяні), весняного, літнього (русальні, купальські, жниварські) циклів включають малі фольклорні жанри, з якими дітей ознайомлюють на уроках читання та математики. Більшість колядок, щедрівок, гаївок і веснянок містять математичні уявлення у вигляді слів-числівників та понять, що характеризують форму, розмір різних предметів, їх просторове та часове розміщення. Наприклад: «Дай, боже, вечір добрий! Дайте пиріг довгий. А хоч коротенький та мачку повненький...». Окрім цього, під час свят широко використовуються обрядові пісні, в яких присутні прислівники, прикметники та інші частини мови, що відбивають знання про просторове розміщення предметів, послідовність подій у часі, кількісні відношення між числами, цілим і частиною. Наприклад, у весняних піснях: «Ой кувала зозуленька та й кувала сорок, співай, співай, товаришко, минає вівторок...», або в купальських: «Ой вінку, мій вінку, хрещатий барвінку! А я тебе плела вчора до вечора...». Використання коліскових пісень також сприяє досягненню цього завдання, особливо в роботі з дітьми дошкільного віку, коли їх застосовують у сюжетно-рольових іграх. Наприклад: «А-а-а, котки два, шарі-бурі обидва. Один пішов на миші, другий дитя колише. Спи дитино, я колишу, як ти заснеш, я тя лишу. Сама піду на роботу, тоді прийду аж в суботу. Спи, дитино, і вдень, й вночі, висипляй си карі очі».

Особливої уваги заслуговують українські народні казки. Вони не тільки сприяють засвоєнню дітьми числівників та закріпленню уявлень про форму, величину, простір та час, але й допомагають у формуванні розуміння математичних понять. У старшій групі, коли дітей підводять до поняття «лічба» та «вимірювання», доцільно ознайомлювати їх з історичними аспектами вимірювання, зокрема, з тим, як українці здійснювали вимірювання в давнину, якими системами числення і вимірювання користувалися. Це дозволяє дітям краще розуміти функціональну залежність між різними мірами та величинами.

Народні одиниці міри та способи вимірювання часто відображені у казках, що робить їх чудовим матеріалом для інтеграції в навчальний процес. Наприклад, у казках можуть згадуватись стародавні одиниці вимірювання, такі як лікті, п'ядь, сажень, що допомагає дітям уявити, як вимірювали відстані або довжину в минулому. Крім того, на заняттях з логіко-математичного розвитку доцільно використовувати персонажів з уже знайомих дітям казок як наочний матеріал або включати їх у зміст арифметичних задач. Це дозволяє створювати цікаві та захоплюючі завдання, в яких герої казок виконують різні математичні операції, сприяючи таким чином кращому засвоєнню навчального матеріалу. Використання казкових персонажів у навчальних задачах активізує мислення дітей, робить процес навчання більш наочним і зрозумілим. Наприклад, завдання можуть включати підрахунок кількості яблук, зібраних Колобок, або визначення відстані, яку подолав Івасик-Телесик, що допомагає дітям практично застосовувати математичні знання в цікавій формі. Це не лише збагачує їхній словниковий запас, але й формує навички аналізу, синтезу та абстрагування, необхідні для успішного розвитку логічного мислення.

Проблеми виховання учнів засобами народного музичного мистецтва традиційно займали вагоме місце в наукових дослідженнях провідних вітчизняних істориків, мистецтвознавців, фольклористів, педагогів. Серед них роботи О. Воропая, В. Верховинця, С. Грици, О. Дея, С. Килимника, Ф. Колесси, Д. Леонтовича, М. Лисенка, О. Огієнка, Ю. Руденко, В. Скуратівського, О. Смоляка, К. Сосенка, М. Стельмаховича та інших. Музично-естетичне виховання є однією з найскладніших складових загального виховного процесу, а основною формою ознайомлення молоді з українською творчістю є уроки музичного мистецтва. У педагогічній діяльності В. Сухомлинського, видатного вихователя, велика увага приділялася саме урокам музики та співу. Він вважав, що музика має здатність виховувати, змінювати характери людей, стимулювати їх до добрих вчинків та високих почуттів. Великий педагог неодноразово наголошував, що музика, її мелодія, краса та задумованість можуть перевиховувати і змінювати на краще серця дітей. Вона є важливим засобом морального та розумового виховання людини, джерелом благородства серця та чистоти душі. [63, с. 553].

Вдосконалення системи музичного виховання молоді насамперед охопило питання використання українського національного фольклору. Педагоги та музиканти одноставні в тому, що віковічні духовні традиції українського народу повинні стати надбанням молодого покоління. Прилучення учнів до українського музичного фольклору є одним із шляхів духовного відродження України. Важливо, що сьогоднішні шкільні програми повертаються до вивчення історії українського народу, яка знайшла своє відображення в українській пісні - наймогутнішій складовій українського національного фольклору. Необхідно ознайомити молоді з багатого спадщиною української народної творчості та донести до неї глибину й значущість цього явища для формування особистості з багатим внутрішнім світом та патріотичним запалом. [13, с. 73].

Для вчителя музичного мистецтва важливо зародити любов в серцях своїх вихованців; викликати інтерес до українського музичного фольклору; закохати їх в українську пісню, яка є невід'ємною і навіть основною складовою уроку, оскільки вона відіграє значну роль у розвитку духовного рівня підростаючого покоління, одночасно вбираючи в себе найкраще з національної культури. Вона привертає увагу своєю доступністю сприймання, простою викладу та художньо-музичною виразністю задушевних мелодій. Народні пісні, що використовуються на початку навчання, повинні відповідати певним вимогам: мелодична виразність, простий ритм, консонантність, інтервалів і вокально зручна текстура. Любов до народної пісні є найприроднішим і найглибшим духовним початком людського життя, оскільки кожна дитина генетично несе в собі задатки музичної свідомості, на основі якої у далекому минулому сформувалася потужна стихія музичного фольклору. Народна пісня є педагогічно цінним виховним засобом, особливо ефективним у початковій школі. Це обумовлено віковими та індивідуально-психологічними особливостями молодшого школяра та сензитивністю цього періоду для залучення дитини до світу мистецтва з метою її виховання і художньо-творчого розвитку. Народна пісня відіграє важливу роль у формуванні особистих якостей молодших школярів. Як зазначав К. Стеценко, вона стимулює розвиток творчої активності, яка є вищим рівнем прояву пізнавальної активності учнів і розкривається в процесі навчальної діяльності творчого характеру. Під впливом народної пісні у дітей збагачуються моральні та естетичні почуття, розвиваються інтелектуальні якості, формується інтерес до світу прекрасного в житті та мистецтві. Саме тому сучасна школа активно залучає народну пісню до навчально-виховного процесу [47]. В програмі з музичного мистецтва для початкових класів значна увага приділена українській народній музиці, насамперед, народній пісні. Наприклад, музика М.Сільванського, К.Стеценка, І.Берковича; пісні О.Колодуба, М.Верховинця, В.Верменича, М.Леонтовича, Л.Ревуцького, українські народні пісні «Ой до нори, мишко», «Ходить гарбуз по городу», «Іде, іде дід, дід», «Щедрик», «А ми просо сіяли», «Журавель», «Ой ходить сон», «Вербовая дощечка», «Щебетала пташечка», «Як діждемо літа», «Вийди, вийди, Іванку», «Ой на горі та й жєнці жнуть», «Од Києва до Лубен», «Нова радість стала» «Ой сивая та і зозуленька» і багато інших. Педагогічне чуття підказувало їх безіменним творцям, що треба дітям, чим можна зацікавити, розважити їх. Текст і музика всіх народних пісень не важкі, але виразні і легко запам'ятовуються дітьми: [36] Вийди, вийди, сонечко! На дідове полечко! На бабине зіплячко! На наше подвір'ячко... Народні пісні збагачують дітей новими знаннями, уявленнями, дають їм яскраві образи оточуючого світу, навчають радити добру, співчувати чужій біді, збагачують духовний світ дитини. Отже, народна пісня позитивно впливає на молодшого школяра, спонукає до діяльності, тобто до творчості. Фольклор варто вивчати не лише як набір його складових частин, але як саме життя нашого народу від найдавніших часів до сьогодення, як цілісний духовний, матеріальний та практичний світ людини. Через фольклор від покоління до покоління передавалися світоглядні уявлення, морально-етичні, естетичні, правові, релігійні погляди українців. У художніх образах українського фольклору розкриваються найкращі риси національного характеру: патріотизм, хоробрість, чесність, людяність, доброта. Йому властиві життєвість змісту, велика емоційна сила, яскрава образна виразність та соковитий національний колорит. Аналіз першоджерел показує, що фольклор є колективною творчістю, яка відображає характер народу, його думки, почуття, настрої, життя, побут та трудову діяльність. На уроках музичного мистецтва необхідно знайомити учнів з різними жанрами дитячого фольклору: піснями, частівками, забавлянками, закличками тощо. Наприклад, у мелодійно простих, ніжних, співучих коліскових піснях виражено щирю любов до дитини. У них часто зустрічаються епізоди, пов'язані з тваринами, птахами, комахами (котик-сіренький, мишка, бджілка, зайчик тощо), що розвиває емоційність дитини, викликаючи усмішку; впливає на формування таких важливих моральних рис, як доброта і чуйність; сприяє розвитку музичних здібностей і формує співацькі навички кантиленного звучання [49].

Виховне значення мають жартівливі пісеньки. Вони допомагають дитині уважніше засвоювати правила хорошої поведінки, бути терплячою, відчуватися вередувати. Жартівливі пісні, як й інші жанри дитячого літературно-музичного фольклору, є незамінним засобом розвитку мовлення дітей. Вони допомагають сформувати естетичний смак, виховати любов до української мови, сприяють розвитку дитячої творчості. Більшість жартівливих пісень-забавлянок відзначається цікавою змістовністю та різноманітними художніми задумками. Події в них розгортаються динамічно, що відповідає психофізіологічним особливостям дітей. Молодші школярі швидко запам'ятовують віршовані тексти, навчаються ритмізувати та мелодизувати їх за власним бажанням. Такі завдання сприяють розвитку почуття ритму, збадьорюють та стимулюють до активних дій. Здавна існують примовки - короткі, переважно віршовані звернення до тварин, птахів і комах, що імітують їхні голоси. Вони сприяють облагородженню дитячих сердець, об'єднують дітей з природою та навчають їх дбайливо ставитися до всього живого.

Розвиток творчої фантазії у дітей стимулюють лічилки, які можуть бути водночас потішними і поетичними.

Під час підготовки до уроків музичного мистецтва доцільно добирати українські народні приказки, загадки та вірші, ритмізувати та мелодизувати їх, а згодом використовувати ці матеріали в роботі з учнями.

Наприклад, скоромовки можна застосовувати для розвитку не тільки розмовної, а й співацької дикції. Мелодії на тексти скоромовок мають бути нескладними, інакше їх важко співати у швидкому темпі:

Якось Яків сівя мак,

Так-сяк, абияк.

Виріс ярий Яків мак,

Та щось коле, як їжак.

Мурлика муркоче -

Морозива хоче.

Мурлика руденький,

Замерзнеш, дуренький!

Для розвитку творчих здібностей школярів можна використати тексти загадок. Учителю створює на відповідні слова мелодію, враховуючи, що відповідь доспіває хтось із дітей.

Один з найпопулярніших і найулюбленіших дітьми жанрів народної літературної творчості - казка. В казкових образах - перший крок від яскравого, живого, конкретного до абстрактного. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем», - писав В. Сухомлинський [63, с.274].

В українському казковому епосі типовими персонажами є хитра лисиця («Лисичка-сестричка», «Лисиця-кума»), дурнувятий вовк («Вовчик-Братик», «Вовк-панібрат») і наївний заєць («Зайчик-побігайчик»), часом також кіт, коза, собака й кінь.

У процесі підготовки до уроків музики вчителю бажано створити інструментальний супровід до народних казок. Водночас треба враховувати, що в музиці мають бути відбиті манера поведінки тварин, їхній зовнішній вигляд. Так, лисицю в казках зображують, як улесливу, хитру обманщицю, вовка - нерозумним, простуватим, собаку - розумною, відданою людині, зайця - боягузливим, kota -

ледачим, півня - горланем і самовпевненим.

Створити інструментальний супровід можна до таких українських народних казок, як «Лисичка в суддях», «Піддурена ворона», «Як лис розводив куряту», «Жаба боязкіша від зайця», «Лисове серце», «Про вовчика-братика й лисичку-сестричку», «Дід, баба і вовк-колядник», «Як Миша віддячила Левові», «Лев і засць», «Журавель сватає Чаплю», «Кравець і Вовк», «Журавель і Лисиця», «Мишача рада» тощо. Ці й інші казки цікаві насамперед тим, що в них засобами сатири й гумору, індивідуалізованої мови з примовками, афоризмами, жартами відбито риси національного характеру українського народу.

Було б доцільно, щоб учитель зміг створити не тільки інструментальний супровід до українських народних казок, а й вокальні фрагменти - адже в окремих казках ті чи інші персонажі розмовляють іноді мовою поезії, яку можна мелодизувати.

Крім казок, можна інсценувати також українські народні пісні. З великим задоволенням інсценують українську народну пісню «Ой єсть в лісі калина». Вони інтонаційно чисто ведуть мелодію, правильно передають зміст і характер твору, супроводжуючи спів імітаційними рухами (памають цвіт калини і в'яжуть в пучечки). У приспіві на слова «комарики-дзюбрики» діти поєднують спів з танцювальними рухами. Серед жартівливих пісень діти інсценують: «Веселі гуси», «Грицю, Грицю, до роботи», «Два півники», «Танцювали миші», «Та орав мужик край дороги», «Ходить гарбуз по городу» тощо.

Цікавими, емоційно-естетично насиченими, з високим пізнавально-виховним потенціалом є розваги «Веселий ярмарок», фольклорні свята-змагання «В гостях у Всезнайки», «Пригоди у зимовому лісі», «Бал лісових звірят», «Вже весна не за горами», «Жовто-багряна Королева Осінь», «Грайливе літо», ігри-інсценізації музично-дидактичної ігри сюжетнорольові ігри.

Вже з наведених прикладів можна зробити висновок, що інсценізація подібних народних пісень може базуватися на їхньому текстовому змісті, пробуджуючи в учнів творче ставлення до виконуваного твору. Інсценування пісень не лише подобається дітям, а й сприяє посиленню їхнього інтересу до музичних занять. Саме під час виконання співацьких імпровізацій можна використовувати тексти народних примовок та лічилок.

Корисним творчим завданням для учнів II-III класів є пошуку українських народних пісень, які можна виконати каноном. Це стимулює дітей згадати знайомі мелодії та уявити їхнє звучання за допомогою внутрішнього слуху. Для розвитку музичного мислення школярів бажано показати їм різні варіанти виконання каноном однієї і тієї самої мелодії. Наприклад, в українській народній пісні «Галя по садочку ходила» нижній голос може вступати не тільки з другого, але й з третього такту. Доцільно виконати обидва варіанти й запропонувати дітям визначити, який з них їм більше сподобався. Можна також імпровізувати підголоски до головної мелодії [49]. Звертаючись до педагогічної спадщини В. Верховинця, слід зазначити такі зразки дитячого фольклору, як пестушки, утішки, та поспівки. Ці короткі ігрові пісеньки покликані активізувати, заохочувати до діяльності, розважати та розвивати дитину. Вони розкривають перед нею скарбницю рідної мови, дають найпростіші уявлення про близький їй світ, пробуджують рухливість та бадьорість [64].

З практики вчителів-науковців, таких як А.М. Богуш, Н.В. Гавриш, М.В. Філіпчук, варто відзначити, що увагу дітей привертає такий оригінальний жанр дитячого фольклору, як загадка. Народні загадки розкривають особливості рідної мови, вчать мислити, спостерігати та фантазувати. Крім того, вони поетизують для дитини навколишній світ, відкриваючи особливі явища, які могли б залишитися непоміченими, наприклад: «звечора вимирає, вранці оживає»; «впаде з неба - не розіб'ється, впаде у воду - розпливеться». Дітей можна залучити до самостійного вигадання загадок, запропонувати їм покласти слова на нескладну мелодію або проспівати відгадку. Цікавим та корисним заняттям для дітей є заучування та промовляння скоромовок. Їх можна використовувати не тільки для розвитку зосередженої уваги та пам'яті, але й для удосконалення розмовної та співацької дикції. Добираючи нескладні тексти скоромовок, вчитель може запропонувати їх виконувати учням, поступово прискорюючи темп. Під час співацьких імпровізацій можна використовувати тексти народних лічилок та примовок. Бажано, щоб народні пісні діти засвоювали не лише у співацькій діяльності, а й під час інструментального музикування. Видатні музиканти-просвітители, такі як Б. Асаф'єв, Б. Яворський та австрієць К. Орф, доводили важливість активних форм музичної діяльності як основи елементарної музичної практики та розвитку дітей, дієвого засобу формування в них музичного сприйняття та слуху.

Для ефективного освоєння музичного матеріалу і знання в томи у дітей 1-4 класів на уроках музичного мистецтва важливо включати рухові активності: марширування, танцювальні елементи, музичні ігри. Під час вивчення музично-ритмічних рухів рекомендується освоювати з дітьми характерні рухи українських народних танців, такі як присідання, колупалочка, бігунець, голубці, тиночки, вірвовочки, а також ритмічні рухи по колу під час ведення хороводів та ігрових дійств.

У процесі освоєння зразків народної музичної творчості на уроках музичного мистецтва необхідно використовувати всі види музичної діяльності у тісному взаємозв'язку. Музично-виховну роботу слід спрямовувати до єдності та синтезу всіх дисциплін естетичного циклу, таких як музика, хореографія, образотворче мистецтво та література. Відомо, що народне мистецтво існує у синкретичних формах, де музична інтонація і слово, музика і рух у танцях, іграх та театралізованих дійствах зливаються в єдине нерозривне ціле. Це повинно відображатися у методиці діяльності вчителя.

Наприклад, вивчення календарно-обрядових пісень повинно включати не лише освоєння школярами мелосу, метро-ритму, характеру і форми, але й глибоке проникнення у літературний текст, поетичність народної мови, рухи, міміку, тонкощі ліній і фарб, звуків і голосів. Цей процес можна супроводжувати ознайомленням школярів із зразками образотворчого, декоративно-прикладного та ужиткового мистецтва, танцювально-інструментальних жанрів, театральних та екранних видів мистецтва. Такий підхід підсилить загальний емоційний тон музичних занять та підвищить їх психологічне засвоєння.

Таким чином, застосування різних видів мистецтва у навчальний процес сприяє більш повному та глибокому розумінню дітьми музичного матеріалу, робить уроки більш цікавими та захоплюючими, а також сприяє всебічному розвитку особистості учнів.

2.2. Використання фольклору в позакласній роботі

Нині, в умовах воєнного часу, спричиненого агресією РФ проти нашої країни, зростає потреба у вихованні національно-патріотичних почуттів у дітей та молоді, а також формуванні ціннісного ставлення до Батьківщини. Ціннісне ставлення до Батьківщини є емоційно-осмисленим зв'язком індивіда з рідним краєм, що виражається в глибоких почуттях до своєї землі та усвідомленні її значимості в житті кожної людини та її близьких. Це включає любов до рідного краю, повагу до культури, звичаїв і традицій народу, знання історії своєї країни, а також готовність захищати свою державу та сприяти її розвитку на основі національної культури. Важливу роль у формуванні такого ставлення відіграють навчальні заклади. У методичних рекомендаціях щодо національно-патріотичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах підкреслюється, що кожен навчальний заклад повинен стати осередком формування громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність

і самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову та соціальну державу, забезпечуючи її національну безпеку.

У педагогіці початкової школи вивчення українського народознавства відображає інтеграцію народної педагогіки у навчальний та виховний процеси, включаючи ідеї, почуття та прагнення рідного народу, ознайомлення учнів із народними звичаями, традиціями, усною народною творчістю та дитячим фольклором. Оволодіння знаннями про народознавство у початкових класах сприяє інтеграції молодших школярів у родинне і громадське життя, культурну і виробничу сфери рідного народу. Фольклор є ефективним засобом утвердження в учнях громадських почуттів, української національної гордості та людської гідності, вболівання за долю незалежної Української держави, готовності захищати її суверенітет, а також проявляти повагу до державних символів і атрибутів. Завдяки цьому зростають національно свідомі громадяни України, горді за історію, культуру та мову свого народу [23].

Належна увага вчителів, батьків, учнів і громадськості до вивчення народознавства має надзвичайно важливе виховне, пізнавальне, освітнє, розвивальне, а також державне значення. Тому без перебільшення можна сказати, що справжнє національне виховання молодших школярів неможливе без народознавства. Дитина повинна постійно перебувати під виховуючим впливом матеріальної та духовної культури свого народу, що є необхідним для найповнішого розвитку її природних нахилів, здібностей і виявлення етнопсихологічних особливостей. У педагогіці початкової школи вивчення українського народознавства відображає включення народної педагогіки у навчальний та виховний процеси, включаючи ідеї, почуття та прагнення рідного народу, ознайомлення учнів із народними звичаями, традиціями, усною народною творчістю та дитячим фольклором. Оволодіння фольклорним матеріалом у початкових класах сприяє входженню молодших школярів у життя, родинний і громадський побут, виробничу і культурну сферу рідного народу. Фольклор служить дієвим засобом утвердження у свідомості учнів громадських почуттів, української національної гордості й людської гідності, вболівання за долю самостійної Української держави, готовності стати на захист незалежності країни, виявляти шанобливе ставлення до державних символів і атрибутів. Завдяки цьому рости́муть національно свідомі громадяни України, горді історією, культурою і мовою українського народу.

Завдання сучасної школи - прилучати дітей до народних традицій. Сила народної педагогіки саме в тому, що корінням своїм вона сягає в традиційні родинні зв'язки, скеровує життя людини в єдиний з природою біологічний ритм. Педагогічна культура українського народу знайшла своє відображення у фольклорі, народних виховних традиціях, етнографічних матеріалах, святах і обрядах, досвіді родинного виховання, у трудовому і громадському житті і стала важливим виховним компонентом [20, с. 30]. У центр навчально-виховного процесу народна педагогіка ставить дитину - її складний і розмаїтий світ думок і почуттів, мрій і надій. Українська етнопедогогіка видокремлює такі фундаментальні принципи: природовідповідність, народність виховання, самодіяльність дитини, гуманізм, зв'язок виховання з життям народу, виховання в праці, врахування вікових, індивідуальних особливостей учнів, єдність вимог і поваги до особистості, поєднання педагогічного керівництва з самостійністю учнів, практичне оволодіння культурно-історичним досвідом рідного народу, повне і глибоке довіря до дитини та віра в її сили й можливості [7, с.321].

Одним із шляхів розв'язання цього завдання є прилучення учнів до національної культури та народних традицій. Саме в школі прищеплюється повага до свого народу, його історії, культури, закладаються основи цілісного внутрішнього світу особистості, її національної самосвідомості, народного світогляду, емоційної культури. Основою змісту українського фольклору, традиційної культури виховання, на думку багатьох науковців є народна культура, яка включає дитячі пісні, народні ігри, природу, працю, рідну мову, народну мудрість малих форм фольклору (прислів'я, приказки), світ казок, народні промисли [53].

Застосування в школі прогресивних народних традицій-культурних, духовних, моральних, сімейно-побутових - необхідно для всебічного і повноцінного розвитку особистості. Вони засвоєні й примножені не одним поколінням, відшліфовані тисячолітнім досвідом народу і містять у собі духовні, моральні цінності, які мають величезне значення для сучасної системи виховання. Реалізація концепції національної школи потребує перебудови виховної роботи на основі використання української народної педагогіки, виховання учнів спадкоємцями народних цінностей, національних традицій і звичаїв, рідної сімейно-побутової культури. Застосування традицій народної педагогіки передбачає спільні зусилля школи і батьків, додержання принципу наступності у вихованні підрастаючого покоління, починаючи з початкових класів [15, с.136]. Класному керівникові під час планування своєї роботи потрібно добирати такі її форми і методи, які б враховували можливості школи у використанні народної педагогіки. Засвоєння матеріалу сприяє впровадженню активних форм: бесід, обговорення проблемних ситуацій, вечорів запитань і відповідей, народних свят.

Змістовним наповненням методів виховання в українському фольклорі є відповідні джерела виховання. До важливих джерел відноситься: праця, побут, життєвий устрій, усної сім'ї, народні свята, традиції, звичаї, обряди, ритуали, різні ігри, витвори народного мистецтва, прикраси будинку, посуд, одяг, інтер'єр житла, численні фольклорні джерела (прислів'я, пісні, приказки, загадки та інші). Л.Стоярєнко зазначає, що акумулюючи такі моральні категорії, як відповідальність, родина, честь, совість, терпимість, любов, співчуття, потреба у творчій діяльності, український фольклор є необхідною умовою соціалізації та самствердження молодшого школяра. Український фольклор забезпечує особливе середовище, виступаючи найважливішим засобом виховання підрастаючих дітей. Основу українського фольклору складають духовна культура, народні звичаї, традиції, соціально-етнічні норми [28, с. 11]. Аналіз літератури дозволив визначити, що в українському фольклорі спостерігається чітка диференціація форм виховання: прислів'я і приказки - для соціально-етнічного виховання, загадки - для розумового розвитку, пісні - для етичного та патріотичного виховання, казки - для обох напрямів. [28, с. 46].

Таким чином, наукові дослідження переконливо доводять, що дитина повинна постійно перебувати під виховним впливом духовної культури свого народу. Народна спадщина є невичерпною скарбницею виховних засобів, до яких належить рідна мова, міфологія, символіка, народне мистецтво, фольклор, національні традиції та обряди. Фольклор рідного краю здатен наблизити дітей до національних духовних цінностей, сприяти усвідомленню свого місця в загальнонаціональному контексті, розширювати світоглядний і культурний діапазон. Завдяки цьому відбувається повноцінна соціалізація дитини на початковому етапі становлення, що є важливим для використання фольклору в позакласній виховній роботі.

Сьогодні в педагогічній практиці розрізняють поняття «позаурочна робота», «позакласна робота» та «позашкільна робота», які об'єднуються під спільним терміном - позакласна виховна робота.

Позакласна робота - це вид навчальної діяльності, яка проводиться поза межами основного навчального плану та спрямована на додатковий розвиток знань, умінь та навичок учнів. Вона може включати різні форми роботи, такі як гуртки, факультативи, проектні роботи, екскурсії, спортивні секції та інші заходи, що допомагають учням розширювати свій кругозір та вдосконалювати свої здібності. Позакласна робота сприяє всебічному розвитку особистості учнів, формуванню їхнього світогляду, соціальної активності та моральних цінностей.

До проблеми виховання підростаючого покоління в системі позакласної діяльності **зверталися у своїх працях та пошуках** видатні вчені та педагоги, такі як, **Б.Кобзар, А.Макаренко, С.Русова, М.Стельмахович, В.Сухомлинський, К.Ушинський, С.Шацький**, а також відомі **психологи** і філософи, серед яких **І.Бех, І.Зязюн, Г.Костюк, В.Шинкарук та інші**. **Софія Русова ще в 1918** році підкреслювала, що навіть найкраща школа без позашкільної освіти і підтримки не зможе досягти значних корисних результатів. Вона наголосувала на важливості позанавчальної освіти для культурного поступу країни, вважаючи її одним із ключових засобів виховання гармонійно розвиненої особистості. Національна початкова школа повинна широко використовувати жанри усної народної творчості не лише на уроках, але й у позакласній роботі, щоб забезпечити досягнення дидактичних, виховних і розвивальних цілей. Це зумовлено тим, що фольклор є невичерпним джерелом народної мудрості, естетичної краси та моральних цінностей. Розглянемо, які жанри фольклору доцільно використовувати у позакласній роботі з молодшими школярами та як це може сприяти їхньому всебічному розвитку.

Одним із найдавніших і найпоширеніших видів народної творчості, що має значний дидактичний потенціал, є загадки. У процесі навчання та виховання дітей загадки виступають як засіб розвитку кмітливості, спостережливості, уміння аналізувати, синтезувати, абстрагувати та порівнювати. **У дітей молодшого шкільного віку загадки викликають великий інтерес** завдяки своїй метафоричній та алегоричній формі, що приховує справжнє значення предметів чи явищ. Загадки вимагають від дітей не лише певної суми знань, а й активного використання мислення, щоб відшукати первісне значення завуальованих понять [29, с.42].

Загадки можна використовувати як для зосередження уваги дітей на певних поняттях, які вивчаються або закріплюються на уроках, так і для конкретизації знань про тіла і явища природи, їхнє призначення. Вони розвивають процес мислення, привчають дітей до самостійності мислення, а також приносять **радість відкриття і пізнання світу**. Наприклад, загадки про природу звертають увагу **на її красу та чарівність**, водночас підкреслюючи корисність тварин і рослин для людини. Вчитель може використовувати загадки, щоб залучити учнів до активної участі у навчально-виховному процесі, захопити їх до обговорення головних ознак предметів та явищ, що вивчаються, та розвивати їхню спостережливість і кмітливість.

Наприклад, у загадці про Сонце: «Встає рано, лягає пізно, світить яскраво, гріє жарко». Тут Сонце порівнюється з людиною, вказуючи на його характерні ознаки - світіння і тепло. Іноді в загадках використовуються незвичайні порівняння чи аналогії. Наприклад, небо в загадках може бути описане як **голубий шатер, синя шуба, синя хустина, безмежне поле або безкрає море; комар - це ні звір, ні птиця, ні рак, ні риба**, а летюча, маленька, кусюча істота; морква - це дівчина, панна з пишною косою, що стоїть надворі тощо.

Застосування загадок у позакласній роботі призводить до стимулювання розвитку мислення, сприяючи аналізу, синтезу, абстрагуванню, порівнянню та узагальненню, а також виховують самостійність у мисленні, розвиваючи такі якості розуму, як тямущість і кмітливість. Вони приносять дітям радість відкриття та пізнання світу [29, с.44].

Їх значення не обмежується лише розважальною функцією; загадки слугують потужним інструментом для стимулювання інтелектуального та творчого розвитку.

По-перше, загадки розвивають критичне мислення. Вони змушують дітей аналізувати інформацію, робити висновки, знаходити приховані зв'язки між об'єктами та явищами. Наприклад, для того щоб розгадати загадку, дитині потрібно уважно подумати над підказками, зіставити їх з власним досвідом та знаннями. Це сприяє розвитку таких важливих когнітивних процесів, як аналіз, синтез, абстрагування, порівняння та узагальнення.

По-друге, загадки виховують самостійність у мисленні. Діти вчать розмірковувати, не покладаючись на готові відповіді, що розвиває їхню тямущість та кмітливість

По-третє, загадки є прекрасним засобом естетичного виховання. У багатьох народних загадках відображається краса природи, її чарівність та загадковість. Вони вчать дітей цінувати та захоплюватися навколишнім світом, бачити в ньому не лише практичну, але й естетичну цінність, **наприклад, весна «пробуджує поля», «заквітчує гаї», Сонце - «яскрокриле», ромашки - «сестрички із золотими очима та білими віями». Часто у народних загадках прямо вказано на те, яку користь людині приносять тварини, рослини [29, с.44].**

В окремих загадках мова йде про залежність рослин від зовнішніх умов, змінюються умови - зникають одні рослини і з'являються інші. Наприклад: Я найперша зацвітаю Синім цвітом серед гаю, Відгадайте, що за квітка, Бо мене не стане влітку. (Пролісок) Після того, як діти відгадали загадку, вчитель звертає їхню увагу на головні ознаки, за якими учні впізнали рослину: перша зацвітає, влітку зникає, квіти синього кольору. Учитель організовує бесіду з учнями: чому саме влітку ці квіти зникають? Чи треба їх берегти? Як саме? У традиційних загадках, що стосуються тваринного та рослинного світу, школярі можуть спостерігати не просто опис природи, а глибокий зв'язок між людиною та її навколишнім середовищем. Це особливий вид усної народної творчості, який не тільки розкриває таємниці природного світу, а й допомагає зрозуміти, як людина співіснує з ним.

Загадки про тварин і рослини часто відображають утилітарне ставлення до природи, підкреслюючи її важливість для виживання та повсякденного життя. Наприклад, загадки про свійських тварин розповідають про їхню роль у господарстві, а загадки про культурні рослини - про їх значення в сільському господарстві та харчуванні. Таким чином, школярі навчаються цінувати те, що надає природа, і розуміють, як людська діяльність взаємопов'язана з нею. **Для загадок цього напрямку також характерні картини-аналогії з повсякденного трудового життя народу, які мають зорієнтувати того, перед ким ставиться загадка, «полегшити» відгадку твору [15, с.134].**

Чимале місце займають тут також виробничі процеси, пов'язані із сільськогосподарським побутом: оранка, сіяння, косовиця, молотьба, ткацтво, ковальство, приготування їжі, рибальство, мисливство тощо. Безпосередньо до цих загадок примикають твори про господарський інвентар та знаряддя виробництва. Мовби далшим розвитком, логічним завершенням цієї групи творів є загадки про машини, починаючи з найпростішої і закінчуючи порівняно складними. Чимало загадок присвятив український народ чудовій природі рідного краю, поетично змалював у них таких представників лісового царства, як тополя, ялина, смерека, береза. Ось, як, наприклад, говорить в народній загадці про ялину: «Зимую й літом маячить зеленим цвітом». Ще яскравіше відображені в загадці характерні риси білокорі берези: «Біле - не сніг, зелене - не луг, кучеряве - не людина» [29, с.42].

Прислів'я та приказки є ще одним важливим жанром народної творчості, що має велике виховне значення. Ці короткі, але змістовні вислови передають народну мудрість, узагальнені судження про життя, поведінку та взаємини людей, і таким чином сприяють формуванню етичних і моральних цінностей у дітей. Прислів'я і приказки допомагають молодшим школярам усвідомити поняття добра і зла, справедливості та несправедливості, формуючи у них правильні уявлення про етичні норми та цінності.

Прислів'я та приказки, завдяки своїй метафоричній, алегоричній та уособленій формі, дозволяють дітям вчитися розпізнавати схожість між різними явищами та знаходити спільне у різноманітних життєвих ситуаціях. Вони спонукають дітей до роздумів, аналізу та порівняння, сприяють розвитку їхнього мислення, а також збагачують їхню уяву та мовний запас. Ці вислови часто використовуються в навчально-виховній роботі для ілюстрації певних моральних або етичних принципів, а також для закріплення знань, отриманих на уроках.

Тематика **прислів'їв та приказок є надзвичайно** різноманітною. **Вони охоплюють всі аспекти життя** людини: працю, природу, родинні стосунки, суспільні взаємини, риси характеру та поведінку людей. Наприклад, прислів'я про працю («Без труда нема плода», «Хто рано встає,

тому Бог дає») підкреслюють важливість працьовитості та наполегливості, наголошують на тому, що лише через зусилля можна досягти успіху. Прислів'я про природу («Сонце світить - небо радіє», «Грім гримить - дощ іде») допомагають дітям краще зрозуміти природні явища, формують у них повагу до навколишнього світу. Родинні прислів'я («Рідна хата - тепліша за золоту палату», «Батьківщина мати - умій за неї постояти») виховують у дітей почуття любові до рідного дому, родини, Батьківщини. [10, с.108].

Прислів'я та приказки є цінним джерелом для формування мовної культури дітей. Вони збагачують словниковий запас, допомагають дітям опанувати різні стилістичні прийоми, навчитися використовувати образні вислови у своєму мовленні. Крім того, ці короткі форми народної мудрості сприяють розвитку пам'яті, адже діти легко запам'ятовують ритмічні та римовані фрази.

Прислів'я та приказки майже енциклопедично розкривають усі сторони поведінки людини, риси її характеру. В них наголошується, що властивості й характер людини формуються під впливом зовнішнього середовища, життєвих умов, загальних етичних норм. Народна мудрість розподіляє людей на добрих і злих, радить ніколи не втрачати людської гідності «Гляди, не забудь, людиною будь» [68].

Використання прислів'їв та приказок **у навчально-виховному процесі початкової школи** дозволяє урізноманітнити методи подачі матеріалу, зробити уроки більш цікавими та динамічними. Вчителі можуть використовувати ці вислови як наочні приклади, ілюстрації до певних тем, засоби для розвитку зв'язного мовлення та критичного мислення. Наприклад, при вивченні теми «Доброта та милосердя» можна використовувати прислів'я «Добрими ділами славиться людина», «Доброта - краща від краси», які допоможуть дітям зрозуміти важливість добрих вчинків та милосердя у житті.

Крім того, прислів'я та приказки можна використовувати у позакласній роботі для організації різноманітних заходів: конкурсів, вікторин, тематичних вечорів. Це сприяє залученню дітей до активної участі у навчально-виховному процесі, розвиває їхні творчі здібності, комунікативні навички, а також формує почуття колективізму та співпраці. Наприклад, конкурс на краще знання прислів'їв та приказок може стати цікавим та пізнавальним заходом, що об'єднає учнів, сприятиме їхньому взаємному навчанню та взаєморозумінню.

Окремо слід зазначити роль прислів'їв та приказок у формуванні національної самосвідомості дітей. Вони відображають історичний досвід, культуру, традиції та звичаї українського народу, передають його цінності та ідеали. Використання цих висловів у навчально-виховному процесі сприяє вихованню в дітей почуття гордості за свій народ, поваги до його культурної спадщини, бажання зберігати та примножувати національні традиції. Це особливо важливо у сучасних умовах, коли національна ідентичність та патріотичне виховання набувають особливого значення. Скоромовки, хоча й мають дещо вужчий інформаційний потенціал, також є важливим елементом народної творчості. Вони відіграють значну роль у розвитку мовленнєвих навичок, тренуванні артикуляції, допомагають дітям чітко і швидко вимовляти слова. Скоромовки можуть використовуватися як засіб тренування мовного апарату, розвитку ритмічних і фонетичних навичок, а також як веселий ігровий елемент, що приносить дітям радість та задоволення.

Основна мета скоромовок - це вдосконалення вимови звуків і слів, що сприяє розвитку правильної артикуляції. Ці короткі віршовані рядки, насичені складними для вимови звуками та швидкими переходами від одного звуку до іншого, допомагають дітям подолати труднощі в мовленні, розвивають дикцію, роблять мовлення більш чітким і виразним. Наприклад, такі скоромовки, як « **Босий хлопець сіно косить, роса росить ноги босі»** або « **Пиляв Пилип поліно з лип, притупив пилку Пилип**», змушують дітей концентруватися на чіткості вимови кожного звука, тренуючи при цьому їхній мовний апарат. **Невелику за обсягом тематичну групу становлять скоромовки з дещо повчальним змістом, або ті, в яких висміюється ледарство людей та їх незграбність. Наприклад: «Був господар, був господар, та й розгосподарився», «Шов Прокіп, кипів окріп, прийшов Прокіп - кипить окріп, як при Прокописі, так і при Прокопенях» [35].**

Скоромовки також сприяють розвитку ритмічного і фонетичного слуху у дітей. Ритмічні та мелодійні структури скоромовок дозволяють дітям відчувати ритм мови, навчитися правильно розставляти наголоси, що є важливим для розвитку мовної культури. Використання скоромовок **у навчально-виховному процесі сприяє формуванню** у дітей музичного слуху, ритмічного відчуття, що є важливим для їхнього загального розвитку.

Крім того, скоромовки є ефективним засобом розвитку пам'яті та уваги. Діти легко запам'ятовують короткі ритмічні рядки, що сприяє тренуванню їхньої пам'яті. В процесі вивчення скоромовок діти вчать концентрувати увагу на правильній вимові, тренують здатність швидко перемикатися між різними звуками, що є важливим для розвитку когнітивних функцій.

Скоромовки можуть бути використані як ігровий елемент у навчально-виховному процесі. Вони створюють атмосферу веселощів і радості, сприяють емоційному розвантаженню, що є важливим для психологічного комфорту дітей. Використання скоромовок у формі ігор, конкурсів, змагань стимулює у дітей бажання навчатися, підвищує їхню мотивацію до активної участі у навчальному процесі.

Прислів'я, приказки, загадки скоромовки - ці золоті зернята народної мудрості маленькі, але дорогоцінні. Вони служать і служитимуть справі морального й естетичного виховання нашого народу і особливо дітей та юнацтва - майбутніх знавців українського фольклору [51].

Окрему увагу слід приділити українським народним казкам, які є важливим засобом навчально-виховної роботи у початковій школі. Казки поєднують реальність і уяву, відображають взаємини між людьми, мораль та етику народу, картини природи. Вони відзначаються простотою розповіді, емоційною силою, яскравою образністю та барвистою мовою, що робить їх надзвичайно популярними серед дітей.

Казки допомагають дітям не лише пізнати світ, а й сформувати своє ставлення до подій і явищ навколишнього середовища. Вони вчать розрізняти добро і зло, справедливість і несправедливість, формуючи таким чином моральні та етичні цінності. Казки виховують любов до рідної землі, почуття національної гордості та готовність захищати свою країну. Ці твори є важливим засобом морального виховання, допомагають формувати у дітей етичні цінності, вчать їх поважати державні символи та атрибути, шанувати традиції та звичаї свого народу.

Народні казки виховують у дітей любов до рідної землі, почуття національної гордості та готовність захищати свою країну. Вони є важливим засобом морального виховання, допомагають формувати у дітей етичні цінності, вчать їх поважати державні символи та атрибути, шанувати традиції та звичаї свого народу. Казки сприяють розвитку уяви та фантазії, стимулюють емоційний розвиток дітей, допомагають їм краще засвоювати навчальний матеріал і розвивати критичне мислення.

За допомогою казки дитина не тільки пізнає світ, а й відкликається на події і явища навколишнього світу, виражає своє ставлення до добра і зла. У казці вона вперше зустрічає уявлення про справедливість і несправедливість. Казки виховують любов до рідної землі, бо вони створені народом. Це духовне багатство народної культури, пізнаючи яку, дитина пізнає серцем рідний край, народ.

Використання казок **у навчально-виховному процесі початкової школи** є надзвичайно ефективним засобом формування емоційної сфери дітей. Емоції, викликані казковими образами та ситуаціями, допомагають дітям глибше усвідомлювати моральні уроки, які вони отримують із казок. Це сприяє розвитку емпатії, здатності розуміти почуття інших людей, співчувати та допомагати.

Найсуттєвішими особливостями казки як виду народної творчості, завдяки яким доцільно використовувати її у навчально-виховному процесі є: -фантазія, що надзвичайно імпонує молодшим школярам. Зокрема, звірі й птахи в казках розмовляють людською мовою; -наявність героїв (людей, тварин, птахів, рослин), вік, дії і вчинки яких відповідають вікові, діям і вчинкам дітей молодшого шкільного

віку; -гранична стислість казки і доступність її ідейного змісту свідомості дітей, відповідність їхній психології [35, с. 24]. «Казка - животнотворче джерело дитячого мислення. Багаторічний досвід переконує, що інтелектуальні, моральні та естетичні почуття, які народжуються в душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, що пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Під впливом почуттів дитина мислить словами. В казкових образах - перший крок від яскравого, живого, конкретного до абстрактного. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем», - писав В. Сухомлинський [63, с.274]. Казка - найважливіший помічник у розумовій роботі учня. Це можна простежити на різних етапах засвоєння нового матеріалу. Перший етап: розумова робота над новим матеріалом, починаючи з уваги, яку К. Ушинський назвав дверима, «через які проходить усе, що входить у душу людини із зовнішнього світу». Поступово перший етап розумової праці переходить у другий - уяву. Саме під час роботи над казкою учень має можливість оживити матеріал, «наповнити його додатковою інформацією», «ввійти в нього».

Отже, використання фольклору в позакласній роботі з молодшими школярами має велике значення для їхнього всебічного розвитку. Жанри усної народної творчості, такі як загадки, прислів'я, приказки, скоромовки та казки, сприяють формуванню у дітей позитивних рис характеру, етичних і моральних цінностей, розвивають їхні мовленнєві та естетичні навички. Фольклор є невичерпним джерелом народної мудрості, що допомагає зробити навчальний процес більш цікавим та захоплюючим, підвищує мотивацію дітей до навчання та сприяє їхньому всебічному розвитку.

Належна увага до вивчення народознавства з боку вчителів, батьків, учнів та громадськості має надзвичайно велике виховне, пізнавальне, освітнє, розвивальне та державне значення. Народознавство служить дієвим засобом утвердження у свідомості учнів громадських почуттів, української національної гордості й людської гідності, вболівання за долю самостійної Української держави, готовності стати на захист незалежності країни, виявляти шанобливе ставлення до державних символів і атрибутів. Завдяки цьому ростимуть національно свідомі громадяни України, горді історією, культурою і мовою українського народу [21].

Для того, щоб народознавство стало дієвим засобом навчально-виховної роботи, вчителі повинні постійно звертатися до народної творчості, інтегруючи її елементи у свої уроки та позакласні заходи. Це дозволяє досягати дидактичних, виховних та розвивальних цілей, сприяє формуванню у дітей почуття національної ідентичності, поваги до культурних традицій свого народу, а також розширює їхні уявлення про багатство та різноманіття української культури. Використання фольклору у навчальному процесі початкових класів дозволяє зробити уроки більш цікавими та захоплюючими, стимулює у дітей бажання вчитися і відкривати для себе нові знання. [8].

Таким чином, використання фольклору в позакласній роботі з молодшими школярами є важливим аспектом сучасної освітньої методики, що забезпечує всебічний розвиток дітей через інтеграцію культурних, мовних та музичних компонентів у навчальний процес. Це сприяє не лише їхньому фізичному, але й психоемоційному розвитку, формуванню патріотичних почуттів, етичних і моральних цінностей, а також підвищує інтерес до навчання та сприяє гармонійному розвитку особистості. Використання фольклору в позакласній роботі допомагає дітям краще засвоювати навчальний матеріал, розвиває їхні навички читання, письма та мовлення, сприяє розвитку музичних здібностей та естетичного смаку, а також допомагає формувати позитивні риси характеру, етичні та моральні цінності.

2.3. Вивчення досвіду вчителів в освітньому процесі початкової школи

Для досягнення мети навчання та ефективною реалізації освітнього процесу, що, на перший погляд, передбачає створення атмосфери зацікавленості кожного учня та сприятливих умов для розвитку їхніх здібностей, пізнавальної активності та творчої свободи, нерозривно пов'язане з використанням у навчанні фольклорних матеріалів.

Використання фольклору відіграє важливу роль у навчальному процесі, адже воно не лише сприяє зацікавленості школярів, але й допомагає глибше засвоювати навчальний матеріал, розвиваючи їхні творчі та інтелектуальні здібності.

Слід зазначити, що систематичне використання фольклору на уроках у початковій школі стає дедалі актуальнішим, оскільки фольклор є невід'ємною частиною педагогічних технологій і однією з унікальних форм навчання, яка допомагає створити цікаву і захоплюючу атмосферу на уроках, сприяючи активній участі школярів у навчальному процесі та розвитку їхньої творчої активності. Використання фольклорних матеріалів під час навчально-виховного процесу робить навчання не лише цікавими, але й ефективними під час засвоєння навчальних програм.

Як учитель початкових класів Новомиргородського ліцею №2, я зіткнулася з питанням виявлення результативності уроків з використанням фольклорного матеріалу. Щоб оцінити ефективність таких уроків та визначити стан використання фольклору в початковій школі, я провела анкетування серед колег з нашого методичного об'єднання. Анкетування проводилося анонімно, щоб забезпечити максимальну достовірність отриманих даних.

За результатами опитування вчителів початкових класів було встановлено, що більшість вчителів тією чи іншою мірою використовують фольклорні матеріали у своїй діяльності. Проте, слід відмітити, що значна частина вчителів робить це час від часу.

На питання «Які форми фольклору переважають у вашій роботі?» вчителі відповіли наступним чином:

1. Прислів'я і приказки - для соціально-етнічного виховання (25%)
2. Загадки - для розумового розвитку (20%)
3. Пісні - для етичного та патріотичного виховання (30%)
4. Казки - для різнобічного виховання (25%)

Для наочності результатів побудовано графіки, які демонструють частоту використання фольклорних матеріалів та переважні форми фольклору у вихованні молодших школярів(рис. 1 та рис.2)

Рис. 2.1. Форми фольклору, що використовуються в роботі вчителів початкових класів.

Примітно, що всі опитані вказали декілька форм фольклору, які вони використовують у своїй діяльності, що є свідченням того, що навчально-виховна робота вчителів початкових класів є досить різноманітною.

Використання різних видів фольклорного матеріалу дозволяє вчителям збагачувати навчальний процес, робити його більш цікавим та інтерактивним для дітей, а це підкреслює гнучкість та креативність у підходах до викладання.

На питання «На яку якість, на вашу думку, слід звернути увагу при використанні фольклорних матеріалів?» (рис.3) вчителі відповіли таким чином:

1. Розвиток особистості (35%)
2. Розвиток критичного мислення (25%)
3. Розвиток творчих здібностей (20%)
4. Розвиток комунікативних навичок (20%)

Дані анкетування свідчать про те, що вчителі початкових класів налаштовані на всебічний розвиток особистості учнів, оскільки всі вони продемонстрували кілька варіантів відповідей.

На питання «Як часто ви використовуєте фольклорні матеріали у навчально-виховній роботі?» отримали такі результати:

1. Регулярно (50%)
2. Час від часу (40%)
3. Рідко (10%)

Рис. 2.3. Частота використання фольклорних матеріалів

Таким чином, згідно отриманих результатів можна стверджувати, що більшість вчителів початкових класів налаштовані на розвиток особистості в усіх аспектах, адже вони активно використовують різноманітні форми фольклору у своїй роботі. Використання фольклорних матеріалів у початковій школі сприяє створенню сприятливої атмосфери для навчання, підвищує пізнавальну активність та розвиток творчих здібностей учнів. Різноманітність форм фольклору дозволяє вчителям адаптувати навчальний матеріал до потреб учнів, роблячи процес навчання більш цікавим і ефективним. Особливу увагу вчителі приділяють розвитку особистості, критичного мислення, творчих здібностей та комунікативних навичок учнів, що підтверджує важливість використання фольклорного матеріалу в освітньому процесі.

Для оцінки рівня обізнаності учнів з різноманітними жанрами фольклору та виявлення їхнього ставлення до використання фольклорних матеріалів у навчальному процесі було також проведено і анкетування учнів початкових класів.

Анкета включала такі запитання:

1. Що, на вашу думку, означає поняття «народна мудрість»?
2. Які жанри фольклору ви знаєте?
3. Які жанри фольклору вам найбільше подобаються?
4. Як часто ви хотіли б використовувати фольклорні матеріали на уроках?
5. Чи допомагають фольклорні матеріали краще зрозуміти навчальний матеріал?"
6. **Які жанри фольклору найбільш популярні в родині та «Хто з членів родини має найбільший вплив у контексті передання фольклорних традицій?»**

Анкетування показало, що учні найбільше цінують казки (45%) та загадки (25%). Казки та загадки є найбільш популярними формами фольклору серед учнів, а більшість учнів висловили бажання завжди або часто використовувати фольклорні матеріали на уроках. Пісні цінують 20% учнів, а прислів'я і приказки - 10%. 40% учнів **відмітили, що народна мудрість розкриває «історію життя», «повчання людей», «вчить мислити, спостерігати».**

Рис. 2.4. Форми фольклору, що подобаються учням

На запитання «Які жанри фольклору ви знаєте?» учні дали різноманітні відповіді, які включали: казки, загадки, прислів'я та приказки, пісні, легенди, перекази, народні анекдоти та прикмети. Однак було виявлено, що **учні недостатньо обізнані з жанрами фольклору: найчастіше називають приказки, загадки, пісні, казки; рідко - ігри, скоромовки, думи, примовки, замовляння, анекдоти; зовсім не називають каламбури, вітання, оповідання, лічилки, прозивалки.** Більшість учнів (85%) вважають, що фольклорні матеріали допомагають їм краще зрозуміти поданий навчальний матеріал. На запитання «Як часто ви хотіли б використовувати фольклорні матеріали на уроках?» відповіді були такі: завжди - 50%, часто - 30%, іноді - 15%, рідко - 5%. Серед емоцій, які учні відчувають під час використання фольклору на уроках, найчастіше згадували радість (40%) та інтерес (35%), хоча були і такі, що відчували нудьгу (15%) або здивування (10%).

Результати анкетування також показали, що у 50% родин школярів цінують пісні, бо вони символізують людину і образно оспівують життя. У 60% родин надають перевагу прислів'ям та приказкам, оскільки вони несуть у собі «святую правду» і вчать чемності та порядності. 40% родин відзначили легенди та перекази, які допомагають передати історичні знання та виховувати патріотизм. 30% родин віддають перевагу казкам та загадкам, що розвивають уяву та логічне мислення дітей. Народні анекдоти користуються популярністю у 23% родин, а прикмети - у 10%. Щодо впливу членів родини на дітей, результати виявили, що найбільш впливовими **носіями народної мудрості є мати (80% відповідей), бабуся (60%), батько (30%), дідусь (10%) та інші члени родини (7%).**

Рис.2.5. Носії народної мудрості

Анкетування серед вчителів Новомиргородського ліцею №2 показало, що активне застосування різноманітних форм фольклору, таких як казки, загадки, прислів'я та пісні, у навчально-виховному процесі сприяє підвищенню інтересу дітей до навчання. Фольклор не лише збагачує мовленнєвий розвиток і творчі здібності школярів, але й створює сприятливу атмосферу для засвоєння нового матеріалу. Систематичне використання фольклору під час освітнього процесу є ефективним методом, який сприяє гармонійному розвитку школярів, яке допомагає не лише у засвоєнні навчального матеріалу, але й у формуванні моральних, естетичних та культурних цінностей. Отже, використання фольклорних елементів у навчально-виховному процесі є ефективним методом підвищення зацікавленості та активності учнів, сприяючи їхньому гармонійному розвитку та успішному навчанню.

Висновки до другого розділу

У другій частині було розкрито використання фольклору в освітньому процесі початкової школи. Аналіз сучасних методик показав, що використання фольклорних творів у навчанні молодших школярів є ефективним способом підвищення мотивації до навчання, розвитку емоційної сфери та формування морально-етичних цінностей. Фольклор дозволяє створити емоційно насичену атмосферу на заняттях, що сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу та активізує інтерес дітей до знань.

Дослідження показало, що фольклорні казки, прислів'я, загадки та легенди є ефективними засобами формування мовленнєвої та комунікативної компетентності молодших школярів, розвитку їх уяви та творчих здібностей. Використання фольклору сприяє створенню культурного середовища, яке підтримує національну ідентичність учнів та дозволяє їм відчувати зв'язок із традиціями свого народу.

Використання фольклорних матеріалів у початковій школі сприяє створенню позитивного навчального середовища, підвищує інтерес учнів до знань та сприяє розвитку їх творчих здібностей. Різні форми фольклору дозволяють вихователям адаптувати освітній матеріал до потреб дітей,

роблячи навчання більш захоплюючим та ефективним. Особливу увагу педагоги приділяють формуванню особистості учнів, розвитку критичного мислення, творчих здібностей та вміння спілкуватися, що підкреслює важливість фольклору в освітньому процесі.

Початкова школа відіграє важливу роль у формуванні особистості дитини, і одним із ключових інструментів у цьому процесі є використання фольклору. Залучення жанрів народної усної творчості як на уроках, так і в позакласній діяльності сприяє досягненню дидактичних, виховних і розвивальних цілей. Фольклор не лише знайомить учнів з культурною спадщиною свого народу, а й збагачує його внутрішній світ, розвиває почуття естетики, формує моральні принципи.

Таким чином, фольклор у початковій школі відіграє важливу роль не тільки в освіті, а й у вихованні, розвиває особистісні якості вихованців, сприяє їх духовному і культурному зростанню, формуванню національної самобутності та поваги до рідної культури.

ВИСНОВКИ

У даній магістерській роботі на тему «Використання фольклору у вихованні молодших школярів» було досліджено і проаналізовано роль і значення фольклору як важливого педагогічного інструменту у формуванні моральних, естетичних та культурних цінностей дітей молодшого шкільного віку, а також було зроблено ряд висновків:

Фольклор, є колективною усною творчістю народу, яка передається з покоління в покоління. Цей термін охоплює різні жанри, такі як казки, легенди, пісні, прислів'я, приказки, загадки, епічні твори, міфи та інші види народного мистецтва. Фольклор є відображенням життєвого досвіду, вірувань, моральних цінностей та світогляду народу, створюючи багату культурну спадщину. Він не лише розкриває унікальні аспекти народної культури, але й служить засобом збереження та передачі знань, традицій і мудрості від покоління до покоління. Фольклорна творчість є важливим елементом національної ідентичності, сприяючи формуванню культурної самосвідомості та збагачуючи духовний світ кожної особистості.

Аналіз основних жанрів українського фольклору у навчально-виховному процесі, таких як казки, легенди, прислів'я, пісні та загадки, виявив їх високу дидактично-виховну цінність. Ці жанри не лише збагачують словниковий запас дітей і сприяють розвитку мовленнєвих навичок, але й формують етичні та моральні цінності, допомагаючи школярам усвідомити поняття добра і зла, справедливості та несправедливості. Фольклорні твори, завдяки своїй метафоричній та алегоричній формі, сприяють розвитку аналітичного і критичного мислення, вчать дітей співпереживати та розуміти інших, що є важливими аспектами їх емоційного та соціального розвитку. Дослідження вказують на те, що використання фольклорних матеріалів у навчальному процесі сприяє створенню позитивного емоційного середовища, підвищенню мотивації до навчання та стимулюванню творчої активності учнів. Використання фольклору допомагає дітям краще засвоювати навчальний матеріал, розвиваючи їхні інтелектуальні здібності та пізнавальну активність.

Використання фольклору на уроках є потужним інструментом для формування у молодших школярів моральних, естетичних та культурних цінностей, оскільки фольклорний матеріал сприяє активному залученню дітей до навчального процесу, розвиває їхні комунікативні навички, критичне мислення та вміння працювати в команді. Театралізовані казки, рольові ігри, музично-ритмічні вправи та аналіз фольклорних текстів роблять навчання більш цікавим і захоплюючим. Вони допомагають дітям глибше засвоювати навчальний матеріал, розширюють їхній словниковий запас і знайомлять з національною культурою. Використання фольклору на уроках підвищує мотивацію учнів до навчання, сприяє їхньому всебічному розвитку і формує почуття національної ідентичності та гордості за культурну спадщину свого народу.

Дослідження досвіду вчителів щодо застосування фольклорних матеріалів у початковій школі показало, що багато педагогів активно використовують народну творчість у своїй роботі. Вони відзначають, що фольклор позитивно впливає на розвиток особистісних якостей учнів, їхню зацікавленість у навчанні та сприяє підвищенню успішності. Завдяки фольклорним матеріалам навчальний процес стає більш захоплюючим і різноманітним, сприяє формуванню в учнів національної свідомості, поваги до культурних традицій свого народу та розширенню їхнього світогляду.

Використання фольклорних матеріалів у початковій школі сприяє підвищенню задоволеності учнів навчальним процесом, підвищує їхню пізнавальну активність та розвиток творчих здібностей.

Таким чином, використання українського фольклору в навчально-виховному процесі початкової школи є ефективним засобом досягнення освітніх цілей. Воно сприяє всебічному розвитку особистості учнів, формуванню їхньої національної ідентичності, розвитку творчих і інтелектуальних здібностей, а також підвищенню інтересу до навчання та культурної освіченості.